

Räcker det med ett familjehem?

Undersökning av vilket stöd unga i
familjehem får, vill ha och behöver

Anjelica Hammersjö och Anna Melke
November 2023

Räcker det med ett familjehem?

Göteborgsregionen (GR) består av 13 kommuner som har valt att jobba tillsammans. Vi driver utvecklingsprojekt, har myndighetsuppdrag, forskar, ordnar utbildningar och är storstadsregionens röst i Västsverige, bland mycket annat. I våra nätverk träffas politiker och tjänstepersoner för att utbyta erfarenheter, bolla idéer och besluta om gemensamma satsningar. Allt för att regionens en miljon invånare ska få ett så bra liv som möjligt.

Göteborgsregionen 2023
FoU i Väst
Box 5073, 402 22 Göteborg
gr@goteborgsregionen.se
www.goteborgsregionen.se
Text: Anjelica Hammersjö, Anna Melke

Rapporten har tagits fram av Göteborgsregionen (GR) på uppdrag av Maskrosbarn med medel från Vinnova.

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning.....	5
Inledning	6
Syfte och frågeställningar.....	6
Metod och material.....	7
Rapportens struktur.....	10
Områdesöversikt.....	11
Vad är ett familjehem?	11
Socialtjänstens ansvar	13
Några tidigare identifierade behov av stöd.....	15
Ungdomarnas syn på stöd.....	18
Vilket stöd beskrev ungdomarna att de behövde och fick från familjehemmet?	18
Andra som kunde utgöra ett stöd för ungdomarna.....	22
Vad behöver bli bättre och vad saknas?	24
Familjehemmets syn på stöd	28
Vilket stöd beskrev familjehemmen att de själva gav?.....	28
Andra som kunde utgöra ett stöd för ungdomarna.....	31
Vad behöver bli bättre och vad saknas?	32
Socialekreterarnas syn på stöd	36
Vilket stöd beskrev socialekreterarna att ungdomarna behövde och fick från sitt familjehem?.....	36
Annat stöd som socialekreterarna kunde erbjuda ungdomarna	38
Vad avgör om placerade ungdomar beviljas insatser?.....	41
Vad saknas och vad behöver bli bättre?	42
Diskussion och slutsatser.....	47
Referenser	53
Bilaga 1: Intervjuformulär	56
Bilaga 2: Intervjufrågor	58

Förord

Varje år placeras cirka 20 000 barn i familjehem eller på institution. Placerade barn är en särskilt utsatt grupp med förhöjd risk för suicid, fysisk och psykisk ohälsa, missbruk och kriminalitet. Det är utan tvekan en grupp som har behov av stöd. Men barn som placeras i familjehem får sällan ytterligare stöd beviljat av socialtjänsten, eftersom de redan anses ha fått samhällets tyngsta insats. Frågan är om ett familjehem, även om det är ett kompetent familjehem, räcker till för att tillgodose barnets alla behov?

Den frågan ville Maskrosbarn och Göteborgs stad utforska tillsammans och ingick ett samarbete. Med stöd från Vinnova kunde vi erbjuda Helgläger och Coach för ett femtiotal placerade ungdomar inom Göteborgs stad i Maskrosbarns regi. Utifrån ungdomarnas behov har socialtjänsten beviljat insatserna på bistånd, antingen ett individuellt stöd (coach) eller gruppstöd (helgläger). Stödinsatserna har finansierats med projektmedel från Vinnova samt centrala medel från Göteborgs stad, vilket möjliggjorde för socialtjänsten att bevilja insatsen utan att belasta kommunens budget. Insatserna har varit mycket uppskattade och vi ser att det har funnits ett uppdämt behov. Vi hoppas att vår gemensamma satsning på placerade ungdomar kan inspirera fler kommuner.

Parallellt med att utforska stödinsatser och nya samverkansmöjligheter ville vi även få mer kunskap kring vilket stöd unga i familjehem får, vill ha och behöver. Inom ramen för vårt gemensamma projekt har vi därför gett FoU i Väst uppdraget att göra en oberoende undersökning kring detta. Undersökningen innehåller perspektiv från såväl familjer och barn som socialsekreterare.

Rapporten du nu har framför dig syftar till att öka kunskapen om behoven hos barn som är placerade. Vi är mycket stolta över det här fina och gränsöverskridande samarbetet och hoppas i förlängningen kunna bidra till att fler barn får det stöd de både har behov av och rätt till.

Med detta arbete och efterföljande rapport vill vi visa på att barn som är placerade behöver mer stöd än de får idag – och det finns nytänkande sätt att göra det på.

Johanna Azar

Verksamhetschef Maskrosbarn Göteborg

Sammanfattning

Familjehem är en familj som tar emot barn eller ungdomar som inte kan bo med sina föräldrar. Socialtjänsten kan placera barn i familjehem av flera anledningar, med utgångspunkt i barnets behov av trygghet och omsorg. Ett barn kan bo i familjehem en kort tid eller under hela sin uppväxt.

Bakgrunden till undersökningen

Maskrosbarn är en barnrättsorganisation som stöttar ungdomar som blir utsatta för våld inom familjen eller som har föräldrar med psykisk ohälsa eller missbruk. De träffar även barn som bor i ett familjehem. I samtal med ungdomar har Maskrosbarn sett att ungdomar i familjehem behöver mer stöd än de får idag. Maskrosbarn kontaktade därför FoU i Väst, Göteborgsregionen för att få hjälp att undersöka vilket stöd ungdomar kan få av sitt familjehem, vilket stöd som finns när familjehemmet inte räcker till och vad som avgör om de får sådant stöd.

Genomförande och resultat

Under hösten 2022 och våren 2023 har FoU i Väst genomfört nio fokusgrupper med unga som bor i familjehem, familjehemsföräldrar respektive socialsekreterare för att ta reda på ungdomars behov av, och tillgång till, stöd under en familjehemsplacering.

Alla grupper lyfte fram att familjehem och socialsekreterare är viktiga för ungdomarna och att de fyller centrala behov av trygghet, säkerhet och omsorg. De var också eniga om att det stödet inte fungerar tillräckligt bra idag och ringade in ett antal förbättringsområden som täcker olika faser i en placering: från tiden före flytten till ett familjehem till dess att de unga flyttar därifrån, särskilt om de då hunnit bli myndiga. Alla lyfte också fram andra viktiga parter och stödformer. Både socialsekreterare och familjehemsföräldrar upplevde att det var svårt att ha en överblick över vilket formellt stöd som finns tillgängligt för ungdomarna. Denna osäkerhet kände också ungdomar av. Vilket stöd som ungdomarna får utöver själva placeringen tycks bero på flera saker, inte minst hur stor risken är att placeringen måste avbrytas.

Slutsatser

Ungdomar behöver olika stöd från flera olika parter inför, under och efter en placering. Det handlar både om stöd från människor runtomkring dem och från samhällsinstanser. Det kan vara stöd som alla ungdomar behöver och stöd som är förknippat med deras specifika situation. Placerade barn och ungdomar är en heterogen grupp och behoven varierar dessutom över tid. Därför krävs i större utsträckning än idag individuella och kontinuerliga bedömningar av vad en enskild ungdom behöver. Det behövs också ett proaktivt förhållningssätt från beslutsfattare och en tydligare bild av stödutbudet. I rapporten ges förslag på hur socialtjänsten kan utforska frågan vidare på lokal nivå för att bättre kunna stötta såväl barn och ungdomar som familjehem.

Inledning

Den här rapporten baseras på fokusgrupper med ungdomar som bor i familjehem, familjehemsföräldrar samt socialsekreterare. I detta inledande kapitel kan du läsa mer om bakgrunden till undersökningen, vad som har undersökts och hur det har genomförts.

Föreningen Maskrosbarn har tagit initiativ till den här undersökningen eftersom de upplever att barn och unga som är placerade i ett familjehem har behov av mer stöd än de får idag. Maskrosbarn menar att ett familjehem varken kan eller bör uppfylla alla ungdomarnas behov. Samtidigt är deras erfarenhet att familjehem ofta är den enda insats som ungdomarna erbjuds.

Under perioden 2022–2024 genomför Maskrosbarn och Göteborgs stad ett Vinnova-finansierat projekt där de testar två insatser som socialtjänsten kan bevilja familjehemsplacerade ungdomar: helgläger¹ och coach². Inom ramen för Vinnova-projektet ville Maskrosbarn även finansiera undersökningen som redovisas i den här rapporten. Undersökningen har genomförts av Anjelica Hammersjö, analytiker på FoU i Väst och Anna Melke, forskare på FoU i Väst under perioden 2022–2023.

Rekommendationerna i slutet av denna rapport berör huvudsakligen socialtjänsten, men rapportens innehåll kan även vara intressant för politiker, familjehemsföräldrar, personer som är (eller har varit) placerade i ett familjehem och andra som är intresserade av frågorna. Rapporten är därför skriven utifrån utgångspunkten att läsaren inte ska behöva stora förkunskaper för att kunna följa med i texten.

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen var att bättre förstå hur ungdomar, familjehem och socialsekreterare ser på frågan om ungas behov av och tillgång till stöd under en familjehemsplacering. Följande frågeställningar har varit vägledande:

1. Vilka behov upplever ungdomar att familjehemmet kan, och inte kan, tillgodose? Vem/vilka skulle kunna stötta dem i de frågor där de eventuellt känner att familjehemmet inte räcker till, eller inte är de bäst lämpade?
2. Vilka behov upplever familjehem att de klarar att tillgodose hos barn och ungdomar som bor hos dem, och vilka behov skulle barn och ungdomar behöva mer hjälp med från någon annan? I så fall vem/vilka?
3. Vilka behov bedömer socialsekreterare att familjehem generellt sett tillgodoser hos barn och ungdomar, respektive har svårare att tillgodose?
4. Vilka andra insatser/stöd (utöver insatsen familjehem) beviljar/erbjuder socialsekreterare barn och ungdomar i pågående ärenden, och vad är det som avgör att just dessa ungdomar får just detta stöd?

---

¹ Helgläger varvar aktiviteter som bad och utflykter med stödgrupper och enskilda samtal med personal.

² Coachen har individuella träffar med ungdomen, och ska vara flexibel att träffas och höras utifrån ungdomens behov.

Räcker det med ett familjehem?

5. Finns det några hinder som behöver undanröjas för att fler barn och ungdomar ska få sina behov tillgodosedda under en familjehemsplacering?
6. Vilket stöd upplever ungdomar, familjehem och socialsekreterare saknas?

Metod och material

FoU i Väst har genomfört nio fokusgrupper med totalt 35 personer, varav tre intervjuer med ungdomar som bor i familjehem (12 personer), tre intervjuer med familjehemsföräldrar (8 personer) och tre intervjuer med socialsekreterare (15 personer). Intervjuerna genomfördes under perioden september 2022 till mars 2023.

I inledningen av intervjuerna fick intervjupersonerna fylla i en kortare pappersenkät med bakgrundsfrågor. Som stöd i inledningen av samtalet användes också papperslappar i olika färger med ett antal teman som ringar in vad ungdomar kan tänkas behöva stöd med (se tabell nedan).

Teman		
Kontakten med socialtjänsten	Kontakten med ursprungsfamiljen	Kontakten med familjehemmet
Skola och skolarbete	Fritidsintressen	Vänner/relationer
Kropp och hälsa	Känslomässigt stöd	Annat

Temana baseras inte på något avgränsat teoretiskt ramverk om vilket stöd som unga i familjehem behöver. De berör vårdnadshavare, socialtjänst och familjehemmet – de tre parter som har delat ansvar för barnet under en placering. De berör också skola, fritidsintressen och vänner – tre delar av livet som är viktiga för skolungdomar i allmänhet. Avslutningsvis berör de kropp och hälsa – då det är välkänt att placerade barn och unga har en sämre fysisk och psykisk hälsa än genomsnittet (SKR, 2020), samt känslomässigt stöd, en fråga som bland annat lyfts av Maskrosbarn (2016). Ett av temana är ”annat”, för att markera att de inte avser att vara uttömmande.

Samtliga intervjuer har med intervjupersonernas samtycke spelats in och sedan transkriberats av en timanställd transkriberare vid FoU i Väst. Intervjuerna har analyserats tematiskt utifrån studiens frågeställningar, med stöd av det kvalitativa analysprogrammet NVivo. I analysen av intervjumaterialet har det funnits en öppenhet för att hitta andra teman än de förberedda.

Intervjuerna har genomförts av Anjelica Hammersjö, och rapporten har skrivits gemensamt av Anjelica Hammersjö och Anna Melke. Ett utkast till denna rapport har seminariegranskats av andra forskare på FoU i Väst och representanter från Maskrosbarn och Göteborgs stad (utifrån stadens roll i Vinnovaprojektet). Rapporten har sedan reviderats utifrån diskussionen på seminariet.

Rekrytering av intervjupersoner

Samtliga ungdomar och familjehemsföräldrar som intervjuats hade kontakt med föreningen Maskrosbarn. FoU i Väst tog fram informationsbrev som Maskrosbarn spred i sina nätverk. De ungdomar som fick informationen deltog på något sätt i Maskrosbarns verksamhet och de familjehemsföräldrar som fick informationen hade ett eller flera placerade barn som deltog i Maskrosbarns verksamhet. I vissa fall har

familjehemsföräldrar och ungdomar i samma familj intervjuats, men detta har skett vid olika tillfällen.

Endast ett fåtal familjehemsföräldrar anmälde intresse för att delta i en intervju, och ännu färre dök upp vid intervjutillfällena. Därför gjorde FoU i Väst även ett försök att rekrytera familjehemsföräldrar vid en utbildning för familjehemsföräldrar som Maskrosbarn arrangerade på uppdrag av Göteborgs stad i september 2022. FoU i Väst informerade då om undersökningen och erbjöd deltagarna (cirka 25 familjehem) att anmäla intresse för att delta i en intervju. Ingen av deltagarna anmälde intresse.

Samtliga socialsekreterare har rekryterats av FoU i Väst, via enhetschefer inom socialtjänsten i respektive kommun. Även dessa fick i förväg ett informationsbrev om undersökningen. Socialsekreterarna arbetar i två olika kommuner, en större och en mindre kommun.

Intervjuer med ungdomar

Intervjuerna med ungdomar genomfördes i Maskrosbarns lokaler i Göteborg. Totalt deltog 12 personer, varav fyra killar och åtta tjejer. De var mellan 15 och 19 år gamla vid intervjutillfället. Intervjuerna var av varierande längd: den kortaste varade ungefär 20 minuter och den längsta ungefär 50 minuter.

Ungdomarna hade bott olika länge i sina nuvarande familjehem. Det vanligaste var att ha bott i familjehemmet i 3–5 år. Tre personer hade bott i sitt familjehem kortare än ett halvår och två personer hade bott i sitt familjehem längre än fem år. Två av ungdomarna var nätverksplacerade (det vill säga placerade hos släktingar eller andra närstående till familjen).

Majoriteten (nio personer) hade bott i andra familjehem tidigare. Fyra av dessa hade bott i ett tidigare familjehem, två personer hade bott i två tidigare familjehem, en person hade bott i tre tidigare familjehem och två personer var inte säkra på hur många familjehem de hade bott i: ”2–3” respektive ”4–5”. Drygt hälften av ungdomarna (sju personer) hade även bott i jourhem (ett hem som barnet endast bor i under en kortare tid). Det vanligaste var att ha bott i ett jourhem, men två av ungdomarna hade bott i tre respektive fem jourhem. De som hade bott i flera jourhem hade även bott i flera familjehem.

Intervjuer med familjehemsföräldrar

Två av intervjuerna med familjehemsföräldrar genomfördes i Maskrosbarns lokaler och den tredje intervjun genomfördes digitalt via Teams. Totalt deltog åtta personer, varav två män och sex kvinnor. De var mellan 54 och 71 år gamla vid intervjutillfället. Intervjupersonerna var ibland från samma hushåll, och representerade därför totalt sex olika familjehem. Intervjuerna var ungefär 45 minuter långa.

Familjehemsföräldrarna hade mellan ett och fyra familjehemsplacerade barn vid intervjutillfället. Hälften av familjehemmen var nätverkshem, och hade endast varit familjehem till detta barn. Hälften av familjehemmen hade tagit emot barn som de inte kände sedan tidigare. Bland dessa var det vanligare att ha haft många placeringar: ett familjehem hade tagit emot åtta barn, ett annat hade tagit emot tolv.

Intervjuer med socialsekreterare

Intervjuerna med socialsekreterare genomfördes i socialtjänstens lokaler i respektive kommun. Totalt deltog 15 personer, samtliga kvinnor. De var mellan 27 och 62 år gamla vid intervjutillfället. Bland intervjupersonerna fanns sex barnsekreterare, sju familjehemssekreterare samt två behandlare (barn, ungdomar, vuxna, familj). De hade mellan 6 månaders och 28 års yrkeserfarenhet av social barnavård (medel: 8 år). Intervjuerna var ungefär 50 minuter långa.

Intervjupersonernas representativitet

Eftersom samtliga ungdomar och familjehemsföräldrar hade en koppling till Maskrosbarns verksamhet blev stödet från Maskrosbarn förmodligen ett mer centralt eller aktuellt tema i intervjuerna än det annars skulle ha varit, även om inga intervjupersoner fick några direkta frågor om detta.

Det är möjligt att ungdomar som deltar i Maskrosbarns verksamhet skiljer sig från andra unga i familjehem. För att beviljas helgläger eller coach behöver socialtjänsten bedöma att ungdomen har behov av ytterligare insatser utöver familjehemmet. Genom att delta i Maskrosbarns verksamhet har de intervjuade ungdomarna också tillgång till ett nätverk av andra unga i familjehem och de har haft möjlighet att utveckla sina tankar kring att vara placerad, vilket många andra unga i familjehem sannolikt inte har. Vid seminariegranskningen av denna rapport framförde Maskrosbarn att de intervjuade ungdomarna framför allt skiljer sig från andra familjehemsplacerade unga genom att de har en relativt god situation, kan bevaka sina intressen och har någon som bevakar deras intressen.

Ingen av de intervjuade socialsekreterarna har någon känd koppling till de intervjuade barnen, familjehemsföräldrarna eller Maskrosbarn.

Etiska överväganden

Inför intervjuerna fick samtliga intervjupersoner ett informationsbrev som beskrev bakgrund och syfte med undersökningen, frivillighet, konfidentialitet, hur informationen skulle användas, hantering av data och sekretess, hur man kan ta del av undersökningens resultat samt kontaktuppgifter till projektansvarig analytiker. Informationen beskrevs också muntligt vid intervjutillfällena och deltagarna har haft möjlighet att ställa frågor.

I slutet av varje intervju informerades deltagarna om möjligheten att kontakta intervjuaren i efterhand om det fanns något de ville tillägga eller inte ville eller vågade säga i en större grupp. För att värna konfidentialitet redovisas inte i vilka kommuner som de intervjuade socialarbetarna var verksamma.

Undersökningen ska inte resultera i en forskningspublikation, och vår bedömning var därför att undersökningen inte behövde granskas av Etikprövningsmyndigheten. FoU i Väst följer dock alltid etiska principer och lagar för information och datainsamling.

Rapportens struktur

Rapporten inleds med en områdesöversikt om familjehemsvård. Områdesöversikten innehåller huvudsakligen grundläggande information, och kan fungera som ett stöd i den fortsatta läsningen.

Efter detta följer tre resultatkapitel, uppdelade utifrån de tre grupper som intervjuats i undersökningen: Ungdomar, familjehemsföräldrar och socialsekreterare. Kapitlen har samma struktur:

- En beskrivning av vilket stöd unga kan få av familjehemmet
- En beskrivning av vilket stöd unga kan få av andra än familjehemmet
- En beskrivning av vilket stöd som saknas idag

I kapitlet om socialsekreterares syn på stöd finns även ett avsnitt om vad som avgör om en ungdom får ytterligare insatser från socialtjänsten.

Rapporten avslutas med ett diskussionskapitel som även innehåller rekommendationer till socialtjänsten.

Områdesöversikt

Familjehem är familjer som tar emot barn som inte kan bo med sina föräldrar. Socialtjänsten kan placera barn i familjehem av olika anledningar. Under en familjehemsplacering är det socialtjänsten som har huvudansvaret för att barnet har det bra.

År 2022 var 19 200 barn i Sverige placerade i familjehem. Könsfördelningen var jämnt fördelad mellan flickor och pojkar. De flesta av barnen var placerade enligt socialtjänstlagen, det vill säga på frivillig grund. Familjehem motsvarade cirka 70 procent av alla placeringar av unga. Knappt 40 procent av de familjehemsplacerade barnen var mellan 13 och 17 år (Socialstyrelsen, 2023b).³

Vad är ett familjehem?

Familjehem tar emot barn som inte kan bo med sina föräldrar. Ett familjehem kan vara en vuxen eller en familj med flera vuxna och barn. Det kan vara ett hem som barnet endast ska bo i under en kort tid (även kallat jourhemsplacering eller tillfällig placering) eller en längre tid (även kallat stadigvarande familjehemsplacering). Drygt en fjärdedel av placeringarna är jourhemsplaceringar. Dessa hem är tänkta som en lösning under tiden som socialtjänsten utreder barnets situation, eller letar efter en mer långsiktig lösning. Det innebär att barn som längst förväntas bo i ett jourhem under ett halvår (Socialstyrelsen, 2021a). Det förekommer dock att barn blir kvar en längre tid, exempelvis därför att det är svårt att hitta en långsiktig lösning eller därför att jourhemsplaceringen omvandlas till en stadigvarande placering (Skoog, 2020).

Ett familjehem kan utgöras av någon i barnets närhet (även kallat nätverksplacering) eller någon som barnet inte känner sedan innan. Socialtjänsten ska i första hand utforska om barnet kan bo hos släktingar eller andra i barnets nätverk (Socialstyrelsen, 2021a). Att placeras hos släktingar har enligt internationell forskning visat sig vara bättre för ungas beteendeutveckling, psykiska hälsa och välbefinnande. Det finns även forskningsstöd för att placeringarna blir mer stabila vid en nätverksplacering, det vill säga inte lika ofta avbryts i förtid (SBU, 2016). Det senare stöds även till viss del av det fåtal svenska studier som finns av den här typen av placering (Vinnerljung et al, 2001; Sallnäs & Vinnerljung, 2012). I Sverige är det dock ovanligt att barn nätverksplaceras. Enligt den senaste nationella statistiken rör det sig om ungefär 15 procent av familjehemsplaceringarna (Socialstyrelsen, 2023b).

Familjehemmets uppdrag är att ge barnet omsorg, en trygg tillvaro och en bra uppväxt. Det handlar om det som alla föräldrar förväntas göra, som att bidra till en bra vardag för barnet, att hjälpa barnet med skolgången, se till att barnet får hälso- och sjukvård och tandvård och stötta barnet i kontakt med familj och vänner. Familjehemmet förväntas bidra till ett ”tre delat föräldraskap” i samarbete med föräldrar och barnets socialsekreterare (Socialstyrelsen, 2020a).

---

³ Alla under 18 år är i juridisk mening barn, men i den här rapporten använder vi även termerna tonåring eller ungdom eftersom den här rapporten handlar om de äldre barnen. En familjehemsplacering upphör vid 18, men kan förlängas tills gymnasiestudierna är klara eller som längst till personen är 21 år.

Räcker det med ett familjehem?

För att bli familjehem måste hemmet utredas och bedömas lämpligt av socialtjänsten. Socialtjänsten gör intervjuer, hembesök och tar referenser för att ta reda på till exempel livssituation, hur boendet och närmiljön ser ut, personliga förutsättningar och omsorgsförmåga och varför familjen vill ta emot ett barn. Socialtjänsten tar även in uppgifter från socialtjänstens och polisens register (Socialstyrelsen, 2021a). Familjehemmen får stöd från en socialsekreterare, som ofta kallas familjehemssekreterare.

De senaste åren har antalet så kallade konsulentstödda familjehem ökat. Det är familjehem som har rekryterats av privata konsulentverksamheter som i sin tur säljer familjehemmens tjänster till kommunerna. De privata konsulenterna ger också familjehemmen stöd och vägledning (IVO, 2017).

I diskussionen om familjehem förekommer ibland begreppen förstärkt familjehem och behandlingsfamilj. Med förstärkta familjehem menas familjehem som får förstärkt stöd och handledning, till exempel från en privat konsulentverksamhet. Behandlingsfamiljer är inte en reglerad placeringsform, men är tänkt att vara en tidsbegränsad insats där föräldrarna är utbildade och ingår i ett behandlingsteam. Våren 2023 gav regeringen i uppdrag till Socialstyrelsen och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) att öka kunskapen om förstärkta familjehem och behandlingsfamiljer (Socialdepartementet, 2023).

Hur hamnar ett barn i ett familjehem?

Anledningen till att barn och unga placeras i ett familjehem kan vara att föräldrarna brister i omsorgen och/eller att det förekommer våld i hemmet. Barn kan också placeras på grund av sitt eget beteende, exempelvis kriminalitet eller missbruk. Även barn som kommer till Sverige utan sina föräldrar kan placeras i familjehem (Socialstyrelsen, 2021a).

Socialtjänsten utreder om ett barn behöver flytta från sin familj, och socialnämnden eller en domstol beslutar om placeringen. Socialtjänsten strävar efter att placeringen ska vara frivillig, men fattar ibland beslut med stöd av LVU (lag med särskilda bestämmelser om vård av unga) mot barnets, vårdnadshavarnas eller en god mans vilja. För att ett barn ska kunna placeras i ett hem som tillgodoser dess behov ska socialtjänsten göra en så kallad matchning mellan barnets behov och hemmets möjlighet att tillgodose dem (Socialstyrelsen, 2020a).

Det finns idag inget nationellt socialtjänstregister och därmed inte särskilt mycket statistik som kan beskriva läget för familjehemsplacerade barn. Det är alltså svårt att göra generella beskrivningar. En av de större undersökningarna på senare tid är en nationell brukarundersökning med 341 familjehemsplacerade barn. Den visade att nästan två tredjedelar av barnen fick besöka familjehemmet innan placeringen. Drygt vart tredje barn tyckte att de fick möjlighet att påverka valet av familjehem (Socialstyrelsen, 2021b).

Hur länge bor barnet i familjehemmet?

Socialtjänsten eller en domstol kan besluta att uppdraget ska avslutas om barnet inte längre behöver bo i ett familjehem, om barnet, dess vårdnadshavare eller god man

vill avsluta placeringen, om familjehemmet vill avsluta placeringen eller om familjehemmet inte längre är lämpligt. Att placeringen avslutas kan vara planerat eller oplanerat. Det senare brukar kallas ”sammanbrott” (Socialstyrelsen, 2020a).

Placeringsens längd varierar: ett barn kan bo i familjehem en kortare eller längre tid, ibland under hela sin uppväxt. Barn kan ha erfarenhet av flera familjehem och andra placeringar, som HVB-hem, eftersom en majoritet av de placerade barnen flyttar åtminstone en gång under sin placeringstid (Socialstyrelsen, 2023a).

Utgångspunkten är att barnet ska återförenas med sina föräldrar när målet med insatsen är uppnått, och placeringen omprövas var sjätte månad. Familjehem behöver därför vara inställda på både att barnet kan flytta hem och att barnet kan växa upp i familjehemmet (Socialstyrelsen, 2021a). Familjehem har oftast inte vårdnaden om barnet – det har barnets föräldrar. Efter två år ska socialtjänsten överväga att flytta över vårdnaden till familjehemmet. Avsikten med vårdnadsöverflyttningar är att minska den ovisshet som kan skapa oro för placerade barn (Socialstyrelsen, 2021a). Det sker dock sällan. Under 2022 flyttades vårdnaden över till familjehemmet för 548 barn, en ökning jämfört med 2021 (450 barn) och 2020 (338 barn) (Socialstyrelsen 2023b).

Socialtjänstens ansvar

Under en familjehemsplacering är det socialtjänsten som har huvudansvaret för att barnet har det bra. De ska ha regelbunden kontakt med barnet och familjehemmet för att följa upp hur barnet har det, och för att se till att barnet och familjehemmet har det stöd de behöver. Det ska upprättas vård- och genomförandeplaner för att synliggöra vilka behov barnet har och hur de ska tillgodoses. I vårdplanen ska man beskriva syftet med vården och när det finns förutsättningar för att vården ska upphöra, och vilka insatser barnet behöver utifrån sina individuella förutsättningar. En genomförandeplan kompletterar vårdplanen och beskriver när och hur insatser ska göras (Socialstyrelsen, 2020a).

Barnets särskilt utsedda socialsekreterare

Det familjehemsplacerade barnet ska (enligt 6 kap. 7 c § i socialtjänstlagen) ha en särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakten med barnet under placeringstiden, och som barnet ska kunna kontakta. Socialsekreteraren kallas ibland barnsekreterare eller barnhandläggare (Socialstyrelsen, 2020a).

Barnets socialsekreterare ska handla i barnets intresse, och vara uppmärksam på barnets behov av och önskemål om kompletterande insatser. Om barnet har behov av andra insatser utöver själva placeringen, ingår det i socialsekreterarens uppgift att se till att barnet får tillgång till dem och att följa upp dem. Barnet och socialsekreteraren behöver ha en god relation. Barnet behöver kunna lita på att det hen berättar hanteras så att situationen inte förvärras, och socialsekreteraren behöver kunna se hur barnet har det och upptäcka om något inte står rätt till (Socialstyrelsen, 2020a).

Barnets socialsekreterare ska så långt det är möjligt ha en självständig ställning i relation till familjehemmet. Kommunerna behöver därför sträva efter att en annan

socialsekreterare har kontakterna med familjehemmet (Socialstyrelsen, 2020a). Denna kallas ofta för familjehemssekreterare.

Behov av mer kunskap om socialtjänstens insatser vid placeringar

Under 2017 genomförde SBU en systematisk översikt och utvärdering om stödinsatser till barn i familjehem och familjehemsföräldrar. Den visade att stödinsatser kan förbättra barnens psykiska och fysiska hälsa, sociala situation och livskvalitet. Placeringarna kan också bli mer stabila med färre byten och avbrott.

SBU inventerade också vilka stödinsatser kommunerna erbjuder. Insatserna handlade framför allt om att bedöma familjehemsföräldrarnas lämplighet och att ge dem allmän utbildning innan barnet placeras. Det var mindre vanligt med stöd till barn eller familjehemsföräldrar under placeringen. SBU konstaterade att det bara fanns enstaka studier om varje insats och inte tillräckligt vetenskapligt underlag för att avgöra vilka insatser (eller delar av insatser) som kunde hjälpa barn i familjehem – och vilka som fungerade sämre. Ingen av de insatser SBU fann i sin inventering av kommunernas stödinsatser hade utvärderats vetenskapligt. Ofta hade insatser utvärderats av personer eller grupper som utvecklat och förvaltat insatserna och hade kommersiella intressen i dem – vilket medför en risk för att insatser framställs som mer verksamma, oskadliga och billiga än de faktiskt är (SBU, 2017).

SBU konstaterade att det är svårt för en enskild socialsekreterare att överblicka vilka insatser som finns, vilket stöd som finns i forskningen, om intressekonflikter har påverkat och hur man ska väga samman detta utifrån barnets bästa och etiska hänsynstaganden (SBU, 2017). I en uppföljande studie konstaterades att några generella föräldrastödsprogram är lovande även för denna målgrupp, liksom ett program riktat till ungdomar, men att det i nuläget saknas tillräckligt forskningsstöd för att dra några säkra slutsatser (Bergström et al, 2020).

Stödet från socialtjänsten fungerar inte alltid som det ska

I sina granskningar av familjehemsvården har Inspektionen för vård och omsorg (IVO) lyft fram flera brister (IVO 2017; 2023a; 2023b). IVO pekar på bristande familjehemsutredningar, till exempel genom att socialtjänsten inte samlat in tillräckligt med information eller inte varit klara med sin utredning när barnet placerats. I vissa fall gjorde kommunerna inte några utredningar alls, vilket framför allt gällde de konsulentstödda familjehemmen (IVO, 2017). En annan brist som lyfts fram gäller matchning. Ett familjehem kan vara lämpligt men ändå inte passa för ett enskilt barn. När utredningar av barn och familjehem brister blir det också svårt att uppfylla kravet på matchning (IVO, 2017). Det kan tilläggas att det saknas gedigen forskning om utredningsmetoder för familjehem (Bergström et al, 2020).

Ett annat förbättringsområde som IVO pekat på gäller vård- och genomförandeplaner. Granskningen från 2017 visade att kommunerna inte alltid hade upprättat genomförandeplaner, och att planerna inte alltid uppfyllde kraven på vad de skulle innehålla. IVO lyfter också fram att barnens erfarenheter behöver beaktas i större utsträckning och att barnets situation behöver följas upp bättre både under placering och efter att den avslutats, både i allmänhet och när det finns uppgifter om att barnet far illa i sitt familjehem. IVO konstaterar att det finns alltför

stora skillnader i hur barn görs delaktiga och följs upp både mellan och inom socialtjänstenheter. Bristerna bekräftas både i dokumentgranskning och i intervjuer med socialsekreterare och barn (IVO 2017; 2023a; 2023b).

Några tidigare identifierade behov av stöd

Tidigare undersökningar har lyft områden som är viktiga för barn och unga i familjehem, där de kan tänkas behöva stöd. Nedan beskrivs några områden utifrån svensk forskning och rapporter från Allmänna Barnhuset,⁴ Attention⁵, Barnombudsmannen⁶, Maskrosbarn⁷, SKR, Socialstyrelsen och Vårdanalys⁸. Det finns ett begränsat antal svenska vetenskapliga studier av familjehemsplacerade barn, särskilt när det gäller studier som omfattar många barn och barns egna röster. Detta är ingen fullständig översikt av svenska undersökningar, men lyfter fram några grundläggande och återkommande resultat.

Skola och nätverk

För många placerade barn och unga kan uppbrottet från vänner och sociala nätverk vara det mest påfrestande med en ny placering. Skolungdomars nätverk är ofta knutet till skolan och en placering kan därför innebära uppbrott från viktiga relationer, vilket ställer höga krav på barnets förmåga att anpassa sig till nya miljöer och att bygga nya relationer. I bästa fall blir skolan en frizon där barnet får känna sig ”vanlig” trots att familjesituationen är kaotisk eller annorlunda under uppväxten (Vårdanalys, 2018: 59ff; Barnombudsmannen, 2019; Attention, 2021; Socialstyrelsen, 2023b). En del forskare beskriver därför skolan som en viktig faktor för att bygga motståndskraft i livet (så kallad ”resiliens”), både i nuet och i framtiden (Höjer & Johansson, 2013). Samtidigt finns det studier som pekar på att familjehemsplacerade barn är utsatta för mer skolsocial problematik än sina jämnåriga, såsom mobbing och skolka (Lagerlöf, 2012:150).

Barn som varit placerade i familjehem har en hög förekomst av skolmisslyckanden. Det är 2–3 gånger vanligare att familjehemsplacerade barn hamnar i den lägsta betygsgruppen än andra barn med samma kognitiva förmåga och det är vanligare att

---

⁴ Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja kunskapsutveckling kring barn och ungdomar i socialt utsatta situationer. Rapporten som är skriven av Westerberg och Tilander bygger på intervjuer med 56 ungdomar och unga vuxna vars familjehemsvård avslutats. Intervjuerna är genomförda av familjehemssekreterare enligt en lokal modell som utvecklats inom socialtjänsten i Karlstad.

⁵ Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) såsom ADHD och autism. Rapporten är en del av det treåriga projektet Ung Dialog och bygger på en enkät som 81 ungdomar besvarade, djupintervjuer med 13 ungdomar samt digitala fokusgrupper med 6 ungdomar. Alla hade erfarenhet av placering, men inte begränsat till familjehem.

⁶ Barnombudsmannen är en statlig myndighet. Rapporten bygger på en enkät som 260 barn svarat på och samtal med 35 barn. Alla hade erfarenhet av placering, men inte begränsat till familjehem.

⁷ Maskrosbarns rapport bygger på intervjuer med 103 ungdomar som har erfarenhet av kontakt med socialtjänsten (inte nödvändigtvis placering), varav de flesta svarat på en enkät, men några blivit intervjuade i grupp. En av gruppintervjuerna skedde med familjehemsplacerade barn och några av de övriga ungdomarna hade också sådan erfarenhet.

⁸ För läsbarhetens skull använder vi det kortare namnet Vårdanalys i stället för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. Den rapport som refereras innehåller intervjuer med 34 barn och unga i åldern 13–25 år med erfarenhet av familjehem och/eller andra former av samhällsvård.

de inte klarar grundskole- eller gymnasiestudier med godkända betyg (Socialstyrelsen, 2010; Tideman et al, 2011). Även om de tycks få stöd i skolarbetet i samma utsträckning som sina jämnåriga, skattar de sina prestationer som sämre (Lagerlöf, 2012: 150). Barn som placeras i unga år blir ofta placerade på grund av brister i hemmiljön, och många har därför halkat efter i skolarbetet redan innan placeringen. När det gäller äldre barn kan det dessutom finnas egna problem som påverkat skolanknytning och skolprestationer negativt. För barn som varit placerade många gånger kan varje ny placering innebära att de måste byta skola, växla mellan kursupplägg och att de får svårare att följa med i skolarbetet. Det finns ett tydligt samband mellan antalet placeringstillfällen och skolresultat samt utbildningsnivå. Ju fler placeringar, desto sämre skolresultat (Socialstyrelsen, 2023b).

Placerade barn kan även behöva stöttning i relationen till sitt biologiska nätverk: föräldrar, syskon och släktingar. De kan behöva stöd från såväl socialtjänsten som familjehemmet för att få till eller upprätthålla en kontakt som fungerar på deras egna villkor (Vårdanalys, 2018; Attention, 2021). Intervjuer med vuxna som varit placerade under barndomen visar att det kan spela stor roll både under uppväxten, och senare i livet hur denna relation varit och hur man fått hjälp med den (Andersson, 2008; Westberg & Tilander, 2010: 75ff). Det tycks vanligt att barn och unga vill träffa sina familjer mer än vad de gör, särskilt när de har ganska frekvent kontakt (Lundström & Sallnäs, 2009).

Kropp och hälsa

Placerade barn och unga har på gruppnivå sämre psykisk och fysisk hälsa, inklusive tandhälsa, än genomsnittet (SKR, 2020). Flera möjliga anledningar till detta lyfts fram i litteraturen. Det kan handla om att många barn som placeras har erfarenheter av försummelse eller våld innan de placeras, men också om att de går miste om viktig hälso- och sjukvård, inklusive kontroller, under placeringen. Det finns även en överrepresentation av sjukdomar och funktionsnedsättningar hos placerade barns föräldrar, vilket innebär en ökad genetisk sårbarhet för barnen. En annan anledning kan vara att många barn som placeras har upplevt kronisk stress under barndomen, vilket kan ha hälsopåverkan (Vinnerljung & Hjern, 2018; Socialstyrelsen 2020b; Tordön, 2020).

Känslomässigt stöd

När familjehemsplacerade barn intervjuas pratar de om vikten av att känna sig trygga, omtyckta och som en del av den nya familjen (Vårdanalys, 2018: 59ff; Barnombudsmannen, 2019; Attention, 2021). Det gör de också när de som vuxna blickar tillbaka (Westberg & Tilander, 2010; Andersson, 2008). KNAS hemma⁹ som organiserar unga med erfarenhet av samhällsvård talar om behovet av kärlek, vilket även barnen i Maskrosbarns intervjuer gör (Maskrosbarn, 2016).

Sallnäs och kollegor (2010) har undersökt förutsättningarna för stöd från vuxna i hemmet och jämför tonåringar i familjehem med andra unga i samma åldersgrupp. Forskarna ställde frågan vem ungdomarna vände sig till om de hade bekymmer.

---

⁹ Knashemma.se

Signifikant färre ungdomar vände sig till en vuxen i hemmet (familjehemsförälder) jämfört med jämförelsegruppen.

Under 2019 intervjuade Socialstyrelsen (2021b) 341 familjehemsplacerade barn mellan 9 och 17 år i 57 kommuner. Två av tre barn upplevde att de alltid blev lyssnade på och alltid fick hjälp och stöd av familjehemmet att prata om det som de upplevde som viktigt. I åldersgruppen 9–14 år skulle 86 procent vända sig till familjehemsföräldrarna om de var ledsna eller inte mådde bra. Bland unga 15–17 år var det bara 35 procent som skulle vända sig till familjehemsföräldrarna.

Stöd att hantera själva placeringen

För barn och unga som är placerade i familjehem finns det flera maktstrukturer att förhålla sig till (Munthe och Hartvigsson summerar detta väl i Socialstyrelsen, 2015). Familjehemmet kan utgöra ett starkt stöd, men de kan samtidigt vara en part som utövar påtryckningar på barnet att inte berätta om missförhållanden i familjehemmet. Familjehemmet har också makten att när som helst avbryta en placering. Det innebär att barnet kan känna sig tvunget att acceptera förhållanden det annars inte hade gjort. Ursprungsfamiljen kan också påverka barnet inför en placering, under en placering eller inför att placeringen ska upphöra. Barnet kan pressas av sina föräldrar, eller av sin lojalitet till föräldrarna, att överdriva ursprungsfamiljens omsorgsförmåga eller att framställa familjehemmet som dåligt. Det kan leda till att placeringen avbryts. Ursprungsföräldrarna kan också dra tillbaka sitt godkännande till frivillig familjehemsvård. Utöver detta är barnet beroende av socialsekreteraren som sköter kontakten med ursprungsfamiljen och familjehemmet och som har stort inflytande över vilka utredningar som ska göras, om vård ska inledas respektive avslutas och hur vården ska bedrivas (Socialstyrelsen, 2015).

Stöd i övergången till vuxenlivet

Forskning har också uppmärksammat att barn som varit familjehemsplacerade kan behöva samhällets stöd i övergången till vuxenlivet eftersom de fortsatt befinner sig i en mer utsatt position än många barn som växt upp i sin ursprungsfamilj. Även om förhoppningen från samhällets sida är att familjehemmet ska bli en livslång relation upphör det formella ansvaret (själva placeringsbeslutet) vid 18 års ålder, eller när den unge går ut gymnasiet (senast vid 21 års ålder, då föräldrars försörjningsansvar upphör). För en del ungdomar blir detta inte ett problem eftersom de har ett gott stöd från före detta familjehem och/eller eget nätverk, men för andra blir det en abrupt övergång där de förväntas bli mer självständiga än sina jämnåriga på kortare tid – för unga vuxna är det vanligt att bo kvar hemma efter gymnasiet liksom att återkomma hem i omgångar under många år samtidigt som de formar sin framtid. Det kallas ibland för att leva ett ”jojo-liv” med föräldrahemmet som en trygg bas att återvända till. Det stöd som ungdomar med erfarenhet från samhällsvård efterfrågar i den här fasen handlar om såväl känslomässigt stöd som praktiska saker såsom hjälp med ekonomi, bostad och sysselsättning/utbildning (Höjer & Sjöblom, 2014; Bengtsson, 2022).

Ungdomarnas syn på stöd

De tolv ungdomarna berättade i intervjuerna om vilket stöd de fått och önskat. Det varierade hur stödet fungerade i praktiken. Ungdomarna hade också olika syn på vem som bäst kunde tillgodose deras behov av stöd och efterfrågade flexibilitet.

Vilket stöd beskrev ungdomarna att de behövde och fick från familjehemmet?

I inledningen av intervjuerna placerades ett antal olikfärgade papperslappar ut mellan deltagarna för att sätta i gång samtalet. På papperslapparna fanns teman som skola, vänner, fritidsintressen eller kontakten med socialtjänsten. En grupp ungdomar satte redan inledningsvis fingret på något som är viktigt att ha med sig: Vilket stöd som familjehemmet kan ge beror både på familjehemmets förmåga att stötta, och ungdomens förmåga och vilja att ta emot det stöd som erbjuds.

Familjehemmet kan göra allt det här, det finns inget som stoppar dem för allt är inom deras... de kan nå det. Det är mer ifall de gör det...

...och orkar. Om man själv låter dem. (ungdomar, fokusgrupp 1)

Utöver detta lyfte ungdomarna också att det inte är lätt att generalisera kring vad unga i familjehem behöver, alla har olika förutsättningar och behov. De kan ha lätt eller svårt för skolarbete, ha en enklare eller mer komplicerad relation till sin ursprungsfamilj, må bra eller må mycket dåligt.

Känslor

När det kom till känslomässigt stöd hade de intervjuade ungdomarna olika erfarenheter. Några upplevde att de fick ett bra känslomässigt stöd av sitt familjehem. Beskrivningarna av ett bra känslomässigt stöd handlade ofta om att familjehemsföräldrarna var tillgängliga för att prata och engagerade sig i deras liv.

Är det något så är det bara att komma och prata oavsett om det är på natten, om jag ligger i sängen och funderar, om de ligger vakna så kan jag bara knacka på dörren eller gå ner och fråga om vi kan prata en stund. De ställer upp. (ungdom, fokusgrupp 3)

En ungdom beskrev att hon använde droger och var "helt söndrig inombords" när hon kom till sitt nuvarande familjehem. Hon upplevde att det känslomässiga stödet från familjehemsföräldern skapat förutsättningar för henne att förändra sitt liv:

Efter att jag har bott där i [flera] år har soc sagt, skolan sagt... alla runt oss har sagt... jag har... blivit en annan människa än jag var förut och de säger att det är tack vare [familjehemsföräldern]. Då säger [familjehemsföräldern]... nej, det är det inte, det är att hon har velat förändra sig, men ni har inte låtit henne förändra sig. Ni lyssnade inte på henne, men nu lyssnar ni och då ser ni själva vad hon åstadkommer. (ungdom fokusgrupp 2)

Några ungdomar upplevde att de inte fick det känslomässiga stöd de behövde, och menade att det både kunde bero på familjehemsföräldrarna och dem själva. Ett exempel på situation som återkom var hur familjehemsföräldrarna agerade efter en

konflikt eller efter att något jobbigt hade hänt. Att lämnas ensam i sådana situationer var för de flesta (men inte alla) negativt eller sårande.

De tror att jag blir starkare om de inte kommer, men i längden behövs det stödet för man mår inte bra av att gå in i sitt rum och gråta hela tiden efter att något har hänt. (ungdom, fokusgrupp 1)

En ungdom beskrev att hen försökt ta känslomässigt ansvar i relation till ett tidigare familjehem, men upplevde att hen inte fick samma bemötande tillbaka. Att inte uppleva en ömsesidighet i omsorgen om varandra upplevdes som ett dåligt känslomässigt stöd.

För ungdomarna handlade det känslomässiga stödet inte bara om *att* erbjuda stöd, utan lika mycket om *hur* familjehemsföräldern erbjöd stöd: "vilken ton de har när de frågar." En ungdom beskrev att hens uppväxt hade gjort det svårt att prata med familjehemmet om sådant som var svårt:

De tror kanske att man mår bra, eller att de inte frågar, och då kanske man inte säger det själv... men det handlar också om att när man var liten hade man ingen att prata med så blev aldrig... jag är inte uppvuxen med att prata. (ungdom, fokusgrupp 1)

Vänskapsrelationer

Ungdomarna lyfte att familjehemmet generellt kunde stötta dem med vänskapsrelationer, till exempel att reda ut om det varit konflikter med kompisar i skolan eller stötta att skaffa nya vänner. Just vänskapsrelationer var dock något som flera ungdomar upplevde att de inte ville ha eller behövde stöd av familjehemmet med, det var något de löste på egen hand.

Flera ungdomar berättade att familjehemsföräldrarna engagerade sig i deras vänskapsrelationer genom att se till att de inte umgicks med "fel vänner" eller "dåliga vänner". Det var något ungdomarna ibland uppskattade: ett exempel var en ungdom som fått stöd av familjehemmet att inte hamna i ett kriminellt gäng. Det var dock inte alltid tydligt för ungdomarna på vilket sätt familjehemsföräldrarnas begränsningar av vänskapsrelationer var ett stöd:

Respondent 1: Om det är dåliga vänner, då hjälper de också till, hur man kan säga för att... minska... hänga med den personen, om det är en dålig kontakt [...].

Respondent 2: De är väldigt bra att bryta kontakten med vänner.

Respondent 3: De är bra på att säga att man inte ska vara med personen...

Intervjuare: Känns det som ett stöd när de gör så?

Respondent 2: Nää...

Respondent 3: Jag hade många vänner innan och vi får inte hänga med varandra enligt mitt familjehem (ungdomar, fokusgrupp 3)

Praktiskt och ekonomiskt stöd

Praktiskt och ekonomiskt stöd är en typ av stöd som kanske är mer självklart och osynligt i andra familjer, men som i familjehem påverkas av två viktiga faktorer. En faktor är att familjehemmet har ett uppdrag av socialtjänsten som de får ersättning för: dels ett arvode (ett slags lön), dels ersättning för omkostnader för barnet. En

Räcker det med ett familjehem?

annan faktor är att familjehemmet i de flesta fall inte är barnets vårdnadshavare, och många praktiska frågor kräver samtycke från barnets vårdnadshavare för att lösa.

På frågan vilket stöd de oftast kunde få av familjehemmet räknade ungdomarna upp flera praktiska saker, som gymkort, abonnemang, att ”skaffa e-tjänster via mobil”, ”skaffa kort via din mobil” eller att köpa nya busskort:

De hjälper mig ofta med busskortet. Jag har kanske fått tre olika busskort nu. En kille tog min plånbok och sprang, han var för snabb. Sen hade jag inget busskort så vi fick spärra det och fixa ett till. De kanske har spenderat två eller tretusen spänn på busskort nu åt mig. (ungdom, fokusgrupp 2)

De beskrev också hur de kunde behöva praktisk hjälp att navigera mellan de många myndighetskontakter de kunde behöva ha i och med att de var placerade.

[Familjehemmet] kan hjälpa dig oftast när du vill ha hjälp med kontakter till soc eller skolan... allt möjligt, de hjälper oftast med dina problem inom... om du behöver mental hjälp, att snacka ut eller... jag behöver kontakta BUP, jag vill ha ett tidigare möte med soc. (ungdom, fokusgrupp 2)

För vissa ungdomar var det praktiska och ekonomiska stödet en enkel fråga som framför allt berörde dem och familjehemmet. Andra ungdomar var själva mer involverade i att lösa praktiska frågor, och visste vilka delar socialtjänsten, familjehemmet och deras vårdnadshavare ansvarade för.

När jag reste i väg fick jag ta tag i det själv med socialtjänsten och skriva till dem, men själva biljetten köpte de där hemma, som de sen löste med pengar. [...] då fick jag själv skriva till min socialsekreterare hur jag kände och varför jag ville komma i väg, men sen löste det sig med biljett. Jag känner att jag får ganska mycket stöd. (ungdom, fokusgrupp 1)

I praktiska frågor där vårdnadshavare behövde ge sitt samtycke kunde det vara svårare att få stöd av familjehemmet. Det handlade till exempel om vaccinationer, att boka ett läkarbesök, att hämta ut mediciner, att ansöka om pass, att öppna ett bankkonto, att sjukanmäla i skolan – eller att skaffa guldpass på Liseberg.

Ursprungsfamiljen

Familjehemmets eventuella stöd i kontakten med ursprungsfamiljen var inte ett särskilt stort tema i intervjuerna med ungdomarna. I de fall ungdomarna hade en relation till sin ursprungsfamilj beskrev de oftast att de hanterade den själva. En ungdom gav dock exempel på att familjehemmet kunde låna ut sin telefon eller ringa till föräldern om ungdomen själv inte ville ha direkt kontakt:

Om man har haft en konflikt med någon av föräldrarna eller inte vill ha kontakt med dem direkt, att man kan gå via familjehemmet så de kan kontakta eller ringa via deras telefon. ... just nu har jag inte kontakt med mamma och då har hon inte mitt nummer. (ungdom, fokusgrupp 1)

Ingen av ungdomarna tog upp om de fick stöd av familjehemmet i kontakten med eventuella syskon som bodde på andra ställen.

Fritidsaktiviteter

Ungdomarna beskrev att de kunde få stöd exempelvis ”ifall man vill börja i något lag eller en ny sport eller få bibliotekskort”. För ungdomarna fanns det två delar i att få stöd i fritidsintressen. En del handlade om att hitta eller skapa förutsättningar att delta i fritidsintressen, exempelvis genom att betala medlemsavgift eller att hämta och lämna på träningar. En annan del handlade om att vara delaktig och närvarande, att sitta i publiken, att peppa.

Vissa sporter kostar pengar. De kan hjälpa att skjutsa dit och betala medlemsavgift, hämta och lämna... [...] om jag vill hålla på med fotboll, då hjälper de till att göra så mycket... att de peppar mig att jag orkar dra till träningen. (ungdom, fokusgrupp 3)

Jag vill ha mer push och mer stöd i att de kommer och kollar tävlingar, där känns det som att det är en liten brist. [Jag tror] att det beror på att vi är ganska många hemma, det är ganska många biologiska barn. Självklart behandlas alla likadant, men jag är den äldsta och då tänker de att hon klarar sig. Jag gör det, men jag skulle vilja ha mer stöd där, själva pushandet. (ungdom, fokusgrupp 1)

Skolarbete

Ungdomarna beskrev generellt skolarbete som något som de själva kunde få hjälp med om de frågade – och något som familjehemsföräldrarna aktivt frågade om:

De är alltid på... Har du gjort det du ska? Har du läst din bok, så du hänger med på vad du gör i skolan och inte halkar efter? (ungdom, fokusgrupp 3)

En av ungdomarna upplevde press från sitt familjehem att prestera bra i skolan. När hon vid ett tillfälle fått F på ett prov hade familjehemmet reagerat med att ifrågasätta hennes vänner och umgänget med hennes ursprungsfamilj – medan hon själv hade önskat att de hade varit mer engagerade i hennes skolarbete.

Jag tror att jag har stora förväntningar hemma, men i skolan har vi andra förväntningar. Det går hand i hand, det är ganska... tar mycket energi. Att ständigt behöva bevisa att jag är bättre än vad ni tror, men också att jag orkar inte vara bättre hela tiden. Det är mänskligt att inte orka. (ungdom, fokusgrupp 1)

Även om familjehemsföräldrarna generellt kunde stötta i skolarbetet var ungdomarna överens om att förmågan hade en borte gräns: när det kom till matematik behövde de vända sig någon annanstans. ”De har aldrig räknat X och Y... de har väl gått Komvux, men...”, sa en ungdom och fick medhåll av de andra. Just matematik lyftes fram som ett område där de behövde extra stöd. Den läxhjälp som erbjöds i skolan kunde krocka med andra aktiviteter, och läxhjälpen var inte alltid på rätt nivå.

Kropp och hälsa

Stöd vad gäller kropp och hälsa var inte ett särskilt stort tema i intervjuerna, och kan ha kommit upp för att det fanns med bland de förberedda temana. Av vad som framkom verkade ungdomarna tycka att detta var ett område där det var självklart att få stöd och där det fungerade relativt väl:

När det gäller tandläkartid eller vårdtid, då är det deras ansvar och då är det där man får stödet. Jag skulle nog säga att jag får mycket stöd hemma, om jag är sjuk så löser de det, har jag ont i huvudet så säger de att jag ska ta en tablett. Där får jag mycket stöd. (ungdomar, fokusgrupp 1)

Andra som kunde utgöra ett stöd för ungdomarna

Ungdomarnas stöd utanför familjehemmet bestod generellt av deras socialsekreterare, vänner samt andra ungdomar med liknande erfarenheter. Några ungdomar beskrev också att de kunde få stöd av andra personer.

Socialsekreteraren som grundläggande stöd

Det viktigaste stödet för ungdomarna (utöver familjehemmet) var socialtjänsten, särskilt ungdomarnas socialsekreterare (även om någon beskrev att hen hade en närmare relation till familjehemmets socialsekreterare). Socialsekreteraren beskrevs som en person som ”räddar dig från där du är” och som någon man vänder sig till om situationen är mer allvarlig, där det inte räcker att prata med familjehemmet eller med en vän.

Ungdomarna hade generellt höga förväntningar på sin socialsekreterare, och även om någon beskrev sin socialsekreterare som ”jättebra” var det vanligare att känna sig besviken över att förväntningarna inte infriades. Socialsekreteraren var med andra ord visserligen ett stöd som fanns där, men det var framför allt ett stöd som ungdomarna hade velat ha i större utsträckning. En mer fördjupad beskrivning av upplevelser av stödet från socialsekreteraren finns därför längre ned under rubriken ”Vad behöver bli bättre och vad saknas?”.

Vänner

Vänner var generellt ett av de viktigaste stöden för ungdomarna, och de upplevde att många av de vardagliga problemen kunde lösas med hjälp av nära vänner:

Vänner och bra relationer. Det funkar bäst om det är någon man litar på. Man har byggt upp mycket... tillit till den personen, det är det bästa och säkraste alternativet. (ungdom, fokusgrupp 3)

Ungdomarna gjorde en distinktion mellan allvarliga problem och mindre allvarliga problem, där vänner var förstahandsalternativet för de mindre allvarliga problemen, medan mer allvarliga problem behövde lösas med hjälp av socialtjänsten.

Intervjuare: När familjehemmet inte räcker till, vart vänder ni er då?

Respondent: En kompis eller... direkt till min soc.

Respondent: Om det inte är så allvarligt så kanske jag drar till en vän, om det är lite mer allvarligt så blir det nog min socialsekreterare. (ungdomar, fokusgrupp 3)

Stödet från vänner lyftes också i relation till stödet från familjehemmet. En ungdom konstaterade att familjehemmet ”inte kan göra så mycket” vid exempelvis självskadebeteende. Ett familjehem skulle kunna ta bort föremål, men inte göra något åt ens tankesätt, resonerade hen. För att förändra sina tankar behövs ett professionellt samtalsstöd – eller vänner:

En kurator... en psykolog eller snacka med vänner. Få en vän att få dig att se allt som är negativt, hur många du sårar genom att göra så, varför du gör det... kan du lösa det här problemet... det kan finnas många anledningar. (ungdom, fokusgrupp 2)

Räcker det med ett familjehem?

Vänner var inte alltid det bästa stödet för alla ungdomar. En ungdom lyfte att det kunde vara svårt att anförtro sig till vänner. En annan ungdom såg att vissa vänner kunde vara direkt skadliga, och tog då själv ansvar för att bryta sådana relationer.

Vissa vänner har inte varit så bra för mig, jag är sån person att jag upptäcker själv vad som inte är bra för mig. Jag rannsakar mig själv, varför mår jag dåligt, så tänker jag vidare... det som inte är så bra relationer med vissa vänner bryter jag... det har jag gjort. (ungdom, fokusgrupp 1)

Ursprungsfamiljen

Ett par ungdomar lyfte att de kunde få stöd från sina ursprungsfamiljer. En av ungdomarna brukade prata med sina föräldrar ”hela tiden om vad jag tycker och känner”, och upplevde att föräldrarna ibland kunde ge ett bättre stöd än familjehemsföräldrarna. En annan ungdom brukade vända sig direkt till sin bror:

När det blir mycket i skolan så kan jag vända mig till min storebror så kan han ge mig stöd bara genom några ord via sms... och det kan betyda väldigt mycket. (ungdom, fokusgrupp 1)

Det var dock inte alla ungdomar som hade en fungerande kontakt med sin ursprungsfamilj och/eller beskrev att de kunde eller ville få stöd av dem.

Andra med liknande erfarenheter

Flera av de intervjuade ungdomarna deltog i Maskrosbarns lägerverksamhet och i Maskrosbarns så kallade ”torsdagsmys”, där de kunde träffa ungdomar med liknande erfarenheter som de själva. Detta var ett viktigt stöd för ungdomarna.

De sa att det finns torsdagsmys. Och jag började på det och lärde känna lite folk där, och fick veta att vissa av dem går redan på lägret som jag skulle till. Och då tänkte jag att jag kan försöka och åka dit. Sen har jag fortsatt för att det har varit så roligt. [...] Jag kan inte sova borta, jag tänkte att det inte kommer att gå, men så träffade jag alla som var där och nu känns det som mitt hem. Jag kan åka dit, jag behöver inte ens tänka på vad som händer i vanliga livet när man är hemma. Jag åker dit, är mig själv, har roligt, umgås, badar i oktober... (ungdom, fokusgrupp 2)

En viktig komponent för ungdomarna var möjligheten att spegla sig i andra. Att kunna relatera till andras erfarenheter innebär att man känner sig mindre ensam, resonerade en ungdom. I gruppen behöver ingen förklara att de bor i ett familjehem, och behöver inte känna sig annorlunda. En annan viktig komponent var att träffa vuxna med liknande erfarenheter, som kan prata om sådant som känns svårt. Att ha tillgång till ett nätverk av andra med liknande erfarenheter är sannolikt specifikt för dessa ungdomar, och inte något unga i familjehem generellt har.

Skolfam

Flera ungdomar hade erfarenhet av Skolfam, en nationell modell för att stärka förutsättningarna för att familjehemsplacerade barn ska nå goda skolresultat i grundskolan. Skolfam startade som ett projekt i Helsingborgs stad 2005 men finns idag i ett 20-tal kommuner i landet. Metoden bygger på en manualstödd arbetsgång där psykolog, specialpedagog, barnets socialsekreterare och familjehemssekreterare bildar ett team som kartlägger förutsättningar för barnets skolprestationer och följer

Räcker det med ett familjehem?

upp barnets utveckling till slutet av grundskolan (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, odaterad).

För de flesta intervjuade ungdomar som hade erfarenhet av Skolfam var det otydligt varför de hade deltagit i insatsen. En ungdom som hade lätt för skolarbete förknippade extra stöd med att vara ”mindre kompetent”.

Nej, jag vill inte ha hjälp, jag är precis som alla andra och även om jag har haft den bakgrunden så betyder det inte att jag är mindre kompetent. [...] Det känns som att... det är de förväntningarna, de dumförklarar mig. (ungdom, fokusgrupp 1)

Det var inte heller tydligt för ungdomarna varför Skolfam satte in resurser när de exempelvis fick låga betyg på ett prov, samtidigt som andra barn inte fick samma insatser.

Respondent: De får reda på att jag har F i ett prov och så får socialen reda på det, så ska de ha en utredning varför jag fick F på provet.

Respondent: ...som att det är något fel på en...

Respondent: [...] Varför gick det så dåligt nu, varför fick du F? Det gick så bra innan.

Respondent: Exakt, det är som en stor undersökning... det är inte så stort som de tror. Det är inte kul att få F, men...

Respondent: De måste tagga ner...

Respondent: Om de såg personerna i min gamla klass, så många F... resurserna hade gått... (ungdomar, fokusgrupp 1)

Ungdomarna lyfte något som de upplevde som en slags dubbelmoral i Skolfam: Samtidigt som de utreder varför det inte går bra för ungdomarna i skolan kommunicerar de att det är okej att misslyckas.

Barn- och ungdomspsykiatri

Flera ungdomar hade fått stöd hos barn- och ungdomspsykiatri (BUP). En ungdom beskrev att det fungerat bra att få stöd av BUP eftersom hen visste att de fick betalt för att ge just denna typ av stöd. I relation till andra människor (som lägerledare, familjehem eller vänner) kunde hen lättare tvivla på om de verkligen ville lyssna, och vågade därför inte ta upp sina tankar. Sådana tvivel behövde hen inte känna hos BUP.

Ungdomarna lyfte dock att det var långa köer och svårt att få stöd från BUP. För en av dem hade Skolfam öppnat dörren:

Jag fick min utredning snabbt genom Skolfam, annars skulle det ha varit ett till två års väntetid för mig, jag fick det på en månad. Jag fick min diagnos, jag behövde akut... jag var kaos innan. Nu med min medicin mår jag bättre än någonsin. Tar jag inte den mår jag skit, men jag mår jättebra med den. (ungdom, fokusgrupp 2)

Vad behöver bli bättre och vad saknas?

Alla intervjuer avslutades med en fråga om att uppfinna ett nytt stöd till unga som bor i familjehem. Ungdomarna hade flera idéer om vad som skulle behöva finnas och vad som skulle behöva förändras.

En mer ingripande vuxenvärld

Ungdomarna önskade att fler vuxna hade uppmärksammat deras situation och ingripit i ett tidigare skede: om de hamnat i dåligt sällskap, om de agerade på ett sätt som var destruktivt eller om de utsattes för något av andra vuxna. De önskade att fler vuxna skulle stötta och/eller kontakta socialtjänst eller polis.

Jag hade velat ha en vuxen som tog tag i mig, det här är inte bra för dig, du ska inte hänga med dessa människor. [...] När man är ung, man går ut och gör det ändå, man tycker att det är coolt, men det var inte coolt för sådana situationer som jag hamnade i, det var livsfarligt, men det fick jag lära mig i efterhand. (ungdom, fokusgrupp 2)

Ungdomarna upplevde att aktiviteter som ungdomar deltar i och "vad unga gör" i allmänhet borde "kontrolleras bättre". De önskade sig mer av vuxenvärlden, framför allt av verksamheter för unga med anställd personal, som skola och ungdomsgårdar.

På ungdomsgården jag var när jag var mindre, där folk också höll på med droger och alkohol, allt... ingen kontrollerade något. Jag kunde komma in dit och vara påverkad av något, ingen brydde sig. (ungdom, fokusgrupp 2)

Att vuxna skulle se och uppmärksamma deras situation vid rätt tillfälle sågs inte som realistiskt, snarare som ett drömscenario, eller "ett mirakel", som en av ungdomarna uttryckte det. Stödet kommer per definition alltid för sent eller i sista sekund, resonerade ungdomarna.

Respondent: Det är bara ett mirakel om det kommer precis när man behöver det, men ingen person som kan hjälpa dig kommer någonsin... det måste alla förstå, de kommer aldrig komma på rätt... det är när det är som värst som de kommer in. Det är bara så det funkar, vi kan inte ha... att kommunen kan sitta och spionera på dig bara för att ha koll, det går inte. De kommer alltid komma...

Respondent: ...när det är för sent.

Respondent: ...inte för sent, men när det är som värst. Man kan inte förvänta sig att de ska komma precis...

Respondent: ...när man känner att man behöver det. (ungdomar, fokusgrupp 2)

En mer närvarande socialsekreterare

Ungdomarna önskade generellt mer och tätare kontakt med sin socialsekreterare. En ungdom konstaterade att ett sms med en fråga från socialsekreteraren "kan göra ens dag". Ungdomarna önskade att socialsekreteraren skulle "finnas där när man behöver det" och följa upp viktiga händelser, som att de börjat gymnasiet eller bytt skola.

I våras gick jag igenom en jobbig period för mig själv och socialen fanns inte för mig där överhuvudtaget, det blir... att de inte alltid finns där när man behöver det tycker jag är dåligt. (ungdom, fokusgrupp 1)

Ungdomarna uttryckte i flera fall förståelse för att socialsekreteraren inte hörde av sig så ofta som de önskade: "de har väl jättejobbiga arbetsdagar", "de har typ elva barn", "någon [har] lagt in fler möten än vad de får plats [med] på en dag". Vissa valde då att själva höra av sig, medan andra inte ville "jaga" socialsekreteraren. En ungdom trodde att socialsekreterare behövde träffa dem minst en gång i halvåret, och konstaterade att hen träffade sin socialsekreterare "en gång per halvår exakt".

Räcker det med ett familjehem?

Samtidigt var det svårt att förstå varför socialsekreteraren inte kunde lägga ”en halv sekund” på att skicka ett sms och fråga hur hen mådde däremellan.

Flera av ungdomarna hade vid något tillfälle behövt byta socialsekreterare (varav vissa behövt byta många gånger). De beskrev att de hade förståelse för att socialsekreterare behövde byta jobb ibland, men upplevde att personalbyten drabbade dem hårt på ett personligt plan och att det tar tid att bygga upp tillit och en relation till en ny person.

Mer delaktighet och inflytande

Ungdomarna önskade att de hade varit mer delaktiga och haft mer inflytande över beslut som berörde dem. En av ungdomarna beskrev att socialtjänsten visserligen efterfrågat hens åsikter, men upplevde inte att det ledde till förändring:

Jag har varit inbjuden till soc-enkäter och intervjuer många gånger innan... jag har varit med länge och deltagit och soc har varit väldigt dåliga på att ta in kritiken. (ungdom, fokusgrupp 2)

En typ av situation där flera ungdomar önskade att de hade fått vara mer delaktiga var vid flytten till ett nytt familjehem. Ungdomarna önskade att processen skulle vara längre och att de hade fått möjlighet att lära känna familjehemmet mer innan en flytt. De ungdomar som bodde i nätverkshem kände redan familjen, men de andra hade varierande erfarenheter av hur väl de fått lära känna sitt familjehem innan de flyttade dit. En ungdom hade flyttat till familjehemmet utan att ha träffat dem innan, och utan att veta något om dem. En annan hade fått träffa familjehemmet i en timmes möte med socialtjänsten. En tredje hade fått bo en helg hos familjehemmet innan flytten. Ungdomarna var dock överens om att det hade behövts en rutin där man fick lära känna familjehemmet och träffa dem flera gånger innan man flyttar in, inte bara i möten med socialtjänsten:

När man är på socmöte så blir familjehemmet överdrivet trevligt, lite fejk och när man flyttar in så är de helt annorlunda. (ungdom, fokusgrupp 3)

Ungdomarna önskade sig också möjligheten att känna efter ”om man vill flytta dit eller inte”.

Hårdare kontroll av familjehemmet

Ungdomarna önskade att socialtjänsten skulle kontrollera familjehemmen mer, för att säkerställa att de var familjehem av rätt anledning:

Jag vill att socsekreterare ska ha mer än... jag vet inte hur många gånger, kanske var tredje månad, ha närmare avstämning och kontrollera alla hem de bor på. Jag har haft hem där de är bara för pengarna... även om man inte kan byta... det är väldigt få hem som finns, men barnet ska känna sig tryggt. (ungdom, fokusgrupp 2)

En ungdom föreslog att sätta upp kameror i hemmiljön. Ungdomen kom till slutsatsen utifrån tidigare erfarenheter av att inte bli trodd av vuxenvärlden, och en upplevelse av att behöva presentera ännu mer konkreta bevis än blåmärken:

Om jag har blåmärken... det måste finnas bevis. För jag blev misshandlad när jag var liten, det tog tid innan socialtjänsten blev inblandad, seriöst. (ungdom, fokusgrupp 2)

Någon att prata med under flexibla former

Ungdomarna såg behov av någon form av individuellt samtalsstöd till unga som bor i familjehem. Alla kunde ge exempel på befintliga individuella samtalsstöd, men såg att det behövdes ett samtalsstöd som var mer fristående och flexibelt. De hade velat ha en vuxen att prata med under mer flexibla former:

När jag var i tonåren... börjar bli tonåring så hade jag behövt ha en person som jag kunde gå ut och göra saker med, ut och äta och umgås, en vuxenperson man kan lita på. Att gå till en psykolog, sätta sig ner och prata om vad som händer är inte lika roligt. (ungdom, fokusgrupp 2)

Ungdomarna lyfte att personen behövde vara någon de kunde lita på och kände att de ville prata med. Kontakten med den vuxna skulle underlättas om de kunde träffas, äta mat ihop och prata. Psykologer kunde inte nödvändigtvis relatera till deras erfarenheter, resonerade de, med motiveringen att "de är bara utbildade till psykologer". Däremot önskade ungdomarna att deras version av samtalsstöd hade tystnadsplikt på samma sätt som psykologer. Det framkom också en idé om en anonym chatt där man skulle kunna prata om vänskapsrelationer och känslor.

Mandat för familjehemsföräldrarna att lösa enkla frågor

Ungdomar berättade om hinder som gjorde det svårt för familjehemmet att utgöra ett tillräckligt stöd. För ungdomarna var det inte begripligt varför systemet var så krångligt, när både skolan, socialtjänsten och alla andra berörda visste att de bodde i ett familjehem: "det är ingen hemlighet, det står överallt", konstaterade en ungdom. Ungdomarna önskade sig ett enklare och mer generellt mandat för familjehemsföräldrarna.

I stället för att man ska skicka papper runt landet för att få alla underskrifter och hålla på med godkännande fram och tillbaka, så kan man fixa så att familjehemmet får inloggnings- och kontot är kopplat till mig. Det är de som är mina föräldrar nu. (ungdom, fokusgrupp 1)

Ingen av ungdomarna lyfte några positiva värden i att vårdnadshavare behövde vara involverade i att godkänna vad de gjorde. För ungdomarna framstod det snarare som ett byråkratiskt systemfel, som borde vara enkelt åtgärdat:

Det är fel på systemet och väldigt krångligt, onödigt pappersarbete. Gör pappersarbetet en gång, det blir mycket varje gång man ska göra något i skolan eller överlag. (ungdom, fokusgrupp 1)

Familjehemmens syn på stöd

De åtta familjehemsföräldrarna berättade i intervjuerna om vilket stöd de kunde ge och vilket stöd som ungdomar kunde behöva från andra. Intervjuerna kom till stor del även att handla om vilket stöd de själva behövde för att kunna utgöra ett stöd.

Vilket stöd beskrev familjehemmen att de själva gav?

I det stöd som familjehemsföräldrarna beskrev att de själva gav (eller ville ge) ungdomen var känslomässigt stöd, stöd i skolarbete samt regler och gränssättning några av de viktigaste delarna.

Känslomässigt stöd

Familjehemmen lyfte känslomässigt stöd och trygghet som något särskilt viktigt att ge ungdomar som är placerade i ett familjehem:

Intervjuare: Det är många saker man behöver för att man är ung i allmänhet. Finns det något som är specifikt, som de här ungdomarna behöver?

Respondent: Kärlek, utan dess like. Uppmärksamhet. Trygghet. Bara få vara utan rädsla. (familjehemsförälder, fokusgrupp 1)

I vissa fall upplevde familjehemsföräldrarna att de kunde ge ungdomarna det känslomässiga stöd de behövde, i andra fall var det mer utmanande. Det mest utmanande behovet handlade om barnets känslor inför sin ursprungsfamilj och inför att vara familjehemsplacerad.

I ett av familjehemmen bodde ungdomen hos sin förälder några dagar i månaden, men önskade att få bo där permanent. Familjehemsföräldern såg att placeringen skapade en lojalitetskonflikt för ungdomen:

Det är förståelsen för varför kan jag inte bo där? Någonstans långt inne kanske man förstår, men ändå inte... (familjehemsförälder, fokusgrupp 3)

En annan utmaning för familjehemmen var att hitta balansgången mellan att å ena sidan göra tillräckligt för att ungdomen skulle vilja träffa sin ursprungsfamilj, och å andra sidan ta hänsyn till ungdomens (i nedanstående fall negativa) känslor inför ursprungsfamiljen:

Om vi pratar för bra om ursprungsfamiljen, då blir den placerade upprörd och arg och tycker att vi tar parti för de andra. [...] Man ska vara socialtjänsten till lags och jobba för att det ska vara ett umgänge med ursprungsfamiljen och sen sitter man mot barnet och kämpar för det och får man taggarna utåt från dem. Den är den svåraste, upplever jag. (familjehemsförälder, fokusgrupp 1)

Utmaningarna i det känslomässiga stödet ställdes på sin spets för ett familjehem som återberättade en situation där det funnits ett domstolsbeslut om umgänge med en förälder som både barnet och familjehemmet var rädda för. Familjehemmet hade gjort upprepade orosanmälningar och önskat ett övervakat umgänge, men kände sig maktlösa när barnet sökt stöd av dem och varit stressat och otryggt.

Skolarbete

Familjehemsföräldrarna upplevde att de oftast kunde ge tillräckligt stöd till ungdomarna när det kom till skolarbete. Skola och skolarbete beskrevs som enkelt och konkret. Det är ”mycket lättare och mycket tydligare vad barnet förväntas nå” i skolan jämfört med andra områden av livet, resonerade en familjehemsförälder. Familjehemsföräldrarna beskrev ibland att ungdomarna fick extra stöd i skolarbetet, men tyckte inte alltid att det var nödvändigt:

Dessutom har vi kontakt med Skolfam, fast det behövs egentligen inte. Just skolarbetet kan vi ge bra hjälp med. (familjehemsförälder, fokusgrupp 2)

Regler och gränssättning

Familjehemsföräldrarna lyfte på olika sätt regler och gränssättning som en viktig del av deras stöd till ungdomarna. Det handlade exempelvis om att sätta gränser för vilka vänner ungdomen fick träffa och att stötta ungdomen att sätta gränser i relation till sin familj. De menade att ungdomen kunde känna ett stort ansvar för att stötta sin förälder, samtidigt som familjehemmet försökte få ungdomen att förstå att hen var ett barn och inte behövde ha den relationen till föräldern.

Att få barnet eller henne att förstå... [...] det är okej att sätta gränser, okej att säga nej. Man behöver inte hela tiden vara där för sina föräldrar fast man själv är barn. (familjehemsförälder, fokusgrupp 3)

De lyfte också att ungdomarna ibland hade svårt att välja ”rätt” vänner på grund av de erfarenheter de hade med sig, något som kunde leda till att de blev utnyttjade. Ett familjehem kämpade med att deras ungdom gärna ville ”umgås med häftiga barn”, vilket hade resulterat i att ungdomen börjat begå brott. En strategi som familjehemsföräldrarna lyfte var att sätta tydliga gränser för ”vilka ungdomar de ska umgås med och vilka de inte ska umgås med”. De ville också ha kontakt med barn och föräldrar när det dök upp nya bekantskaper.

Vi har [...] varit ännu tydligare med att... du får inte sova över förrän vi har träffat barnet. Nej, det ska inte ske över telefon och det ska inte ske nu utan vi ska prata med föräldrar. [...] Vi har förklarat varför, för att vi vill henne väl och att vi vill veta var hon är. (familjehemsförälder, fokusgrupp 1)

Familjehemsföräldrarna tog även upp att andra typer av regler var ett stöd. Det kunde handla om vilken tid ungdomarna ska gå och lägga sig, vilken tid de behöver vara hemma och regler för uppförande vid matbordet.

Att man har struktur i vardagen för det hade hon inte heller när hon kom hit. Det var kaos i vardagen, men nu har hon struktur och ordning... det tycker hon om. Jag tror att många av barnen behöver det för att de kommer från... hem som inte har haft det. (familjehemsförälder, fokusgrupp 3)

Hälsa

Familjehemsföräldrarna beskrev att de försökte stötta ungdomarna så att de fick den hjälp de behövde, exempelvis samtalskontakter med kurator eller BUP. För de familjehemsföräldrar som haft flera barn placerade hos sig var det lättare att hitta rätt kontakter, medan andra familjehemsföräldrar kunde ha svårare att navigera i vilka stödkontakter som finns. Ett exempel var när en familjehemsförälder

återberättade att hen i stället för BUP ringt till en annan mottagning med barnpsykologer för att få snabbare hjälp. Stödet var okänt för andra familjehemsföräldrar i intervjun, och de påbörjade ett samtal sinsemellan:

Respondent 1: Kan man bara ringa dit?

Respondent 2: Ja, det kan man göra. Men man får ringa många gånger. Jag fick hjälp av soc med blanketten, men det tog bara fjorton dagar. Sen ordnade jag även en psykolog hemma på vår vårdcentral för jag sprang på en psykolog som precis hade börjat där, så började jag prata med henne (familjehemsföräldrar, fokusgrupp 2)

En av familjehemsföräldrarna lyfte även att en tidigare placerad ungdom hade börjat använda droger. Där och då hade familjehemsföräldern saknat verktyg för att identifiera tecken på missbruk eller hantera de beteendeförändringar som kom av missbruket, vilket lett till ett sammanbrott. Idag upplevde familjehemsföräldern att hen hade den kunskapen, men önskade att hen varit bättre rustad från början.

Självständighet och framtid

Familjehemsföräldrarna lyfte frågor om självständighet och framtid: vad som händer efter placeringen. Att stötta barnet att bli självständigt ansågs som viktigt, men det kunde samtidigt vara utmanande eftersom uppdraget som familjehem är just ett uppdrag med ett förväntat slutdatum.

En familjehemsförälder beskrev hur hen stöttar ungdomen att bli självständig, med målet att ungdomen ska klara sig själv när hon flyttar hemifrån.

Hon var lite vilse i pannkakan, men i dag... det är nästan så jag känner att hon behöver inte mig mer, hon är mogen att flyga ut. (familjehemsförälder, fokusgrupp 2)

När det kom till frågan om att faktiskt flytta hemifrån blev frågan mer komplicerad. Familjehemsföräldrarna kunde se att placerade barn oftast inte har samma förutsättningar som andra barn i den här frågan. Andra barn kan ibland bo hemma till 25 års ålder, medan ett placerat barn förväntas flytta hemifrån när det går ut gymnasiet. Andra barn kan ibland ha tryggheten att flytta hem igen om de blir av med arbete eller lägenhet, medan familjehemsplacerade barn inte har samma skyddsnet. Det kan vara många års kötid för att få en hyresrätt, och för de ungdomar som inte har en avslutad gymnasieutbildning kan det vara svårt att få ett arbete – vilket gör det svårt att få en lägenhet. Ungdomarna kan också ha ett bristande eller obefintligt nätverk i sin ursprungsfamilj. För familjehemmen kunde flytten innebära en känslomässig konflikt mellan dem och ungdomen:

Då kan det gärna bli konflikter [...] vad gör ni om jag inte får en lägenhet? Slänger ni ut mig? Då ligger det på oss, det känslomässiga icke-stödet som är jättejobbigt. Det gör vi inte... (familjehemsförälder, fokusgrupp 1)

Alla familjehemsföräldrar hade inte egna erfarenheter av att en placerad ungdom flyttat hemifrån, och bland familjehemsföräldrar som hade den erfarenheten fördjupades inte diskussionen om hur det fungerat. En familjehemsförälder beskrev dock att en ungdom hade flyttat till en "utflyttningslägenhet" när placeringen upphört, men konstaterade att det inte var en möjlighet för alla ungdomar. En annan familjehemsförälder tog spontant upp att en tidigare placerad ungdom fortfarande

Räcker det med ett familjehem?

ringde henne ibland. Det framgick dock inte om familjehemsföräldern själv brukade ringa till ungdomen och hur länge sedan det var som ungdomen flyttat hemifrån.

Andra som kunde utgöra ett stöd för ungdomarna

Familjehemsföräldrarna lyfte att ungdomarna kunde få stöd av vänner och av andra med liknande erfarenheter. Vissa familjehemsföräldrar hade också positiva erfarenheter av att ungdomarna kunnat få stöd av mentorer eller skolkuratorer.

Vänner

Familjehemsföräldrarna lyfte vänner som ett viktigt stöd för ungdomarna, även om de även (som vi såg ovan) ibland lyfte farhågor om att ungdomarna träffade ”fel” vänner.

Jag tror att [namn] får mycket stöd av kompisar. Hon har många bra kompisar... så var det inte innan. Och att de stöttar varandra. Jag tror att de tillsammans löser mycket som vi inte vet. (familjehemsförälder, fokusgrupp 2)

Andra med liknande erfarenheter

Familjehemsföräldrarna såg det som positivt att deras ungdomar, framför allt genom Maskrosbarn, fick möjlighet att träffa andra unga (och vuxna) som hade liknande erfarenheter. De såg att ett stort värde i detta var att inte behöva förklara att man är familjehemsplacerad och vad det innebär.

Respondent: Hon får prata med barn i sin egen situation och det är jättevärdefullt. Det märkte vi direkt när hon var här första gången, hon kan vara lite blyg annars och inte vågar saker ensam, men när hon varit här första gången... för det första sa hon ja direkt och för det andra har hon varit lika begeistrad efter varje gång. Hon berättar inte mycket vad som händer, men jag tror att hon får mycket av [...] gruppen.

Respondent: ...och det är ungdomar som kommer från samma miljö, haft samma problematik. Så det är inte som när de sitter i skolan och ska behöva tala om att de bor i familjehem. (familjehemsförälder, fokusgrupp 2)

En av familjehemsföräldrarna uppfattade att kommunen hade flera olika läger som familjehemsplacerade barn och unga kunde delta i. Vid några tillfällen hade en ungdom fått delta i dem, något som familjehemsföräldern upplevde som väldigt värdefullt:

Då kände jag att hon började hitta sig själv och fick lite svar på frågor hon hade i huvudet [...] de är jätteviktiga, de här lägren och att det finns sånt för de här barnen. Efter att hon varit på lägren blev hon mer öppen, hon förstod mer... hon blev gladare och inte kände sig så ensam, tror jag. (familjehemsförälder, fokusgrupp 3)

Mentor

Två av familjehemmen beskrev att deras ungdomar beviljats mentorer av socialtjänsten. I det ena familjehemmet hade ungdomen träffat mentorn under två års tid, och även om mentorn inte bidrog med något nytt var det en annan vuxen att prata med, som gjorde att ungdomen fick lättare att öppna sig, resonerade familjehemsföräldern. Det andra familjehemmet var odelat positiva till insatsen:

Räcker det med ett familjehem?

Det var det bästa, jag märkte varje gång hon kom därifrån att steget var lite lättare och då hade hon fått prata av sig om något som hade hänt i skolan eller som var jobbigt med biologföräldrarna. (familjehemsförälder, fokusgrupp 2)

Det framgick inte om mentorerna var en ordinarie insats eller något som bedrivits i projektform, och det är inte heller säkert att familjehemsföräldrarna visste detta. En möjlig tolkning är att mentorerna var en del av det så kallade Mentorprogrammet, där organisationen Mentor Sverige erbjuder mentorer till unga mellan 13 och 17 år.¹⁰

Skolkurator

Ett par familjehemsföräldrar beskrev att barnet fått hjälp från skolkuratoren. De såg dock att det kunde vara svårt att få en tid och att det kunde upplevas som utpekande att få stöd i skolan:

Jag kände att det var en period där hon behövde prata med någon kurator, men hon ville absolut inte gå till skolkuratoren för då kände hon att de andra barnen i skolan hade sett... ”nu går hon in dit, vad händer?” (familjehemsförälder, fokusgrupp 3)

Vad behöver bli bättre och vad saknas?

Familjehemsföräldrarna såg behov av någon som ungdomarna kunde prata med under mer flexibla former, och behov av mer stöd från socialtjänsten. De önskade sig också mer tydlighet i sitt uppdrag som familjehem, och en bättre planering för flytten från familjehemmet.

Någon att prata med under flexibla former

Familjehemsföräldrarna lyfte idéer om att ungdomarna skulle få samtalsstöd från en person med tillräckligt mycket utbildning för att kunna ge kvalificerade råd och stöd, men som inte var psykolog. Formerna för att ses skulle vara flexibla: de skulle kunna träffas en gång i månaden i en avslappnad miljö, som på ett café eller hemma. Samtalsstödet skulle på det sättet vara ”som en kompis... med en utbildning. Så hon känner sig trygg som att prata med en kompis, men där hon kan få mycket råd och stöd”, resonerade en familjehemsförälder. Det var viktigt för familjehemmen att samtalsstödet var fristående från både dem, socialtjänsten och skolan.

Vid två av intervjuerna med familjehemsföräldrar tog deltagarna upp önskemål om en stömlinje för placerade barn. Båda grupperna gjorde en jämförelse med BRIS telefonlinje. Telefonlinjen skulle kunna ge ett mer omedelbart stöd än andra insatser, genom att det inte skulle behöva beviljas av socialtjänsten och inte heller innebära långa väntetider. Telefonlinjen skulle också upplevas som neutral, genom att varken ha en koppling till socialtjänsten eller till familjehemmet. En av familjehemsföräldrarna önskade att en sådan stömlinje även skulle ta emot samtal från familjehemsföräldrar, och kunna ge dem stöd och vägledning.

Mer stöd från socialtjänsten

Liksom ungdomarna hade familjehemsföräldrarna förväntningar på att ungdomens socialsekreterare skulle vara en närvarande person i ungdomens liv, oftast mer

---

¹⁰ Mer information om Mentorprogrammet finns på Socialstyrelsens webbplats, socialstyrelsen.se.

Räcker det med ett familjehem?

närvarande än socialsekreteraren faktiskt var. De önskade att socialsekreteraren skulle ha en tätare kontakt med ungdomen.

Det ska vara bestämt att barnsekreteraren ska sms:a eller höra av sig en gång i månaden bara för att kolla läget, tycker jag. Inte långa samtal, men ett sms; ”hoppas allt är bra och är det något får du höra av dig”. (familjehemsförälder, fokusgrupp 3)

De upplevde också att det fanns förbättringspotential i relationen mellan socialsekreterare och familjehem. Uppdraget som familjehem är inte nödvändigtvis enkelt. Familjehem behöver förhålla sig till ”det tredelade föräldraskapet” – ett begrepp som används för att illustrera att vårdhandshavare, socialtjänst och familjehem har ett delat ansvar för barnet (Socialstyrelsen, 2020a). Eller som en familjehemsförälder uttryckte det:

Det är inte som när man har egna barn, att man tar ett beslut och sen är det beslutat, utan det ska gå omvägar. (familjehemsförälder, fokusgrupp 3)

Ett av familjehemmen beskrev exempelvis att de hade svårt att stötta ungdomen att få kontakt med andra delar av sitt nätverk, eftersom de upplevde att de saknade mandat från socialtjänsten. Ungdomen hade syskon som var placerade i andra familjer. Efter flera år hade familjehemmet ”utan tillåtelse” från socialtjänsten lyckats ordna ett möte med ett av syskonen, men de andra familjerna hade de inte kontaktuppgifter till.

De är yngre så det gäller att få en relation direkt. Det är inte barnens fel att de hamnar i familjehem. [...] Där hade jag velat att soc hade ställt upp för henne och sett till att hon hade fått träffa dem redan från början. Vi fixar gärna med att hämta och lämna, bara vi får tillåtelse. [...] Vi har inte mandat att kontakta de olika familjerna. (familjehemsförälder, fokusgrupp 2)

Tydligare information till familjehemsföräldrar

Familjehemsföräldrarna lyfte att det fanns många administrativa problem som satte käppar i hjulet för deras möjlighet att vara ett bra stöd till ungdomarna. En familjehemsförälder beskrev det som att en stor del av uppdraget som familjehem handlar om att ”hela tiden ta reda på grejer själv”, och hen hade önskat mer samlad information om exempelvis blanketter och tillgängligt stöd. En familjehemsförälder som haft många barn placerade under en längre tid skiljde ut sig genom att beskriva processen som enkel:

Soc har blanketter för nästan allting. Pass, ID-kort, körkort, skolkort, allt de behöver är att vårdnadshavaren fyller i att ni har rätt att göra detta så är det inget problem. (familjehemsförälder, fokusgrupp 2)

Familjehemmen önskade mer samlad information från socialtjänsten för att bättre kunna stötta ungdomarna. Ett par familjehemsföräldrar önskade att socialtjänsten kunde erbjuda en sammanställning av allt stöd som finns tillgängligt för familjehemmet och ungdomen. Ett önskemål var att socialtjänsten skulle ta fram en slags tidslinje för vilka slags frågor familjehemsföräldrarna skulle behöva lösa i vilken ålder, vilka system de behöver tillgång till och vilka blanketter de behöver fylla i. Ett annat önskemål var att socialtjänsten skulle sammanställa vilka samtalsstöd som finns tillgängliga för familjehemsplacerade unga.

Ett annat område där familjehemsföräldrarna upplevde att de saknade tillräcklig information för att kunna stötta ungdomarna handlade om ekonomi. De upplevde att det inte var tydligt vilka utgifter de kunde få ersättning för av socialtjänsten, vilket i sin tur gjorde det svårare att veta vad de hade råd att låta ungdomen göra eller få.

Vad kan man få ersättning för? Det är så otydligt, tycker jag. Varje gång vi kan ta upp något så säger vår [socialsekreterare] ”jag ska kolla med min chef om det här går” [...] Jag fattar att [ungdomen] inte kan gå i tre olika aktiviteter [...] men hon har en aktivitet som hon säger att hon inte kan få för. Nästa gång kan hon få för en resa... jag fattar inte, vad är det som ingår... (familjehemsförälder, fokusgrupp 3)

En annan familjehemsförälder konstaterade att hen aldrig skulle be socialtjänsten om pengar till en cykel eller dator (med motiveringen att det var dyra investeringar som lätt kunde gå sönder eller bli stulna), men i övrigt var det otydligt vilka prioriteringar hen kunde göra. Familjehemsföräldern gick på känsla: ”Vissa saker känns som att det kan jag inte göra, men det här kan jag skicka in, men det är inte tydligt”. Flera familjehemsföräldrar använde formuleringen att ”det känns som att man kommer och tigger” när man lämnar in kvitton till socialtjänsten.

Ett enklare system för samtycke från vårdnadshavare

Familjehemsföräldrarna delade ungdomarnas bild av att det finns många situationer där de inte kan stötta ungdomarna om de inte har samtycke från vårdnadshavare. En familjehemsförälder lyfte att ungdomen inte kunnat få ett pass eftersom den ena vårdnadshavaren motsatte sig det. En annan familjehemsförälder konstaterade att ungdomen inte kunnat få ett nytt bankkort när hen tappat bort det gamla, eftersom vårdnadshavaren var svår att få tag på.

De ska signera och det går inte... det är svårt att prata med dem om saker. De förstår inte. Den ena kan inte språket alls. Den andra får man inte tag i. Det är frustrerande i sådana situationer. (familjehemsförälder, fokusgrupp 3)

De största hindren verkade uppstå för familjehemsföräldrar som hade barn som var placerade med stöd av socialtjänstlagen (SoL). Särskilt i de fall där barnet hade två (separerade) vårdnadshavare och familjehemmet behövde underskrift från båda.

Medan ungdomarna såg detta som ”krångligt, onödigt pappersarbete” som enkelt skulle kunna avskaffas hade familjehemsföräldrarna inget direkt förslag på lösning, men önskade sig underförstått någon form av enklare lösning.

Övergången till vuxenliv

En grupp familjehemsföräldrar önskade att det fanns mer stöd och långsiktig planering från socialtjänstens sida inför att barnet ska flytta från familjehemmet. De önskade att socialtjänsten skulle stötta ungdomen i frågor som hur man ställer sig i bostadskö eller hur man hanterar pengar.

Respondent 1: Det kan kännas som att socialtjänsten lägger ett uppdrag på oss och så ska vi fixa allt medan... jag upplever att när de ska flytta ut, då har det missats så mycket information som jag tycker ska komma från dem till barnet. [...]

Intervjuare: Vad skulle det vara, om du skulle konkretisera?

Räcker det med ett familjehem?

Respondent 1: Det skulle vara mer... att vi alla tre pratade mer [...]. När du är i den åldern så kommer du att... ut på marknaden och det tycker jag är lite hysch-hysch från socialen. [...]

Respondent 2: De är inte så måna om att berätta att det tar slut en dag, att de kommer att flytta från familjehemmet. Det kan bli en överraskning ibland.
(familjehemsföräldrar, fokusgrupp 1)

Om ungdomen inte fick mer stöd av socialtjänsten i att flytta hemifrån befarade ett par familjehemsföräldrar att ungdomen skulle flytta hem till sina föräldrar igen, eftersom detta var vad ungdomen lyft som egen idé till lösning. ”...och vad har det varit för nytta då, känner vi många gånger. Varför har de varit i familjehem om de tänker den lösningen?”, resonerade en familjehemsförälder.

Socialsekreterarnas syn på stöd

Vilket stöd beskrev socialsekreterarna att ungdomarna behövde och fick från sitt familjehem?

I intervjuerna med socialsekreterarna var känslomässigt stöd och stöd i kontakten med ursprungsfamiljen de största temana, när det kom till vilket stöd ungdomar fick och borde få från sitt familjehem. Andra teman som kom upp var exempelvis stöd i vänskapsrelationer och stöd i övergången till vuxenlivet.

Känslomässigt stöd

På frågan om vilket stöd familjehemsplacerade unga behöver, just för att de är familjehemsplacerade, tryckte socialsekreterarna särskilt på det känslomässiga stödet. De exempel som gavs på känslomässigt stöd handlade framför allt om att kunna prata med barnet om sådant som känns svårt. De såg det känslomässiga stödet som kärnan i ett familjehem, och något som ofta skiljer familjehemmet från de föräldrar som barnet har separerats från:

Det känslomässiga stödet, att de är närvarande, att de finns tillhands när barnen behöver det. Det är den stora skillnaden från biologföräldrar. (socialsekreterare, fokusgrupp 2)

Samtidigt såg socialsekreterarna att det känslomässiga stödet var en av de svåraste sakerna för familjehemmen att klara av, eftersom det tar tid att bygga upp en relation och tillit. Unga som är familjehemsplacerade kan också ha många svåra erfarenheter som de behöver bearbeta. Hur det känslomässiga stödet skulle fungera i praktiken efter en placering upplevde socialsekreterarna ibland var svårt att förutsäga. De kände inte alltid barnet tillräckligt väl innan, och visste inte alltid hur deras behov skulle komma att utvecklas över tid. De såg också att de kanske inte alltid hade tillräcklig kunskap om barnet för att hitta rätt familjehem för barnet:

...eller att vi inte har gjort rätt matchning, vi kanske inte känner barnet tillräckligt bra innan. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Ett mönster som de intervjuade socialsekreterarna kunde se var att långvariga placeringar lättare kunde bli som en vanlig föräldra-barn-relation, medan ungdomar som placerats när de var äldre kunde ha svårare att knyta an till en ny vuxen:

...för barnet har antagligen varit med om mycket innan och kanske inte har något förtroende för vuxna och har svårt att släppa in, de har en undvikande anknytning och gärna håller folk ifrån sig. Det är ofta en stor utmaning för de familjer som tar emot äldre barn eller ungdomar att skapa en relation. För att en relation ska funka så krävs det två parter, familjehemmet kan bjuda in, men ungdomen måste ta emot och där är det ofta svårigheter. (socialsekreterare)

Samtidigt lyfte flera socialsekreterare att det inte fanns något direkt samband mellan hur bra stöd unga får och hur långvarig placeringen är: vissa barn och unga får ett tillräckligt stöd direkt, medan vissa barn och unga som varit långvarigt placerade aldrig får tillräckligt stöd.

Regler och gränssättning

Socialsekreterarna såg regler och gränssättning som en viktig uppgift för familjehemmen, men som ett led i ett relationsbyggande. För socialsekreterarna behövde familjehemmet först och främst ge ett känslomässigt stöd, sedan skapa förutsättningar för ”en meningsskapande dialog” och först efter det sätta upp regler och rutiner. Att ge stödet i den ordningen var något de handledde familjehemmen i.

Vänskapsrelationer

Ur socialsekreterarnas perspektiv var familjehemmens insyn i vänner och relationer viktigt. Samtidigt kan det vara utmanande eftersom familjehemmen ibland inte känner till ungdomens kontaktnät. Om ungdomen placerats som liten har familjehemmet ofta varit med på förskola, skola, föräldramöten och fritidsaktiviteter. Om ungdomen placeras som tonåring är vännskapskretsen okänd, och det är svårt att veta vilka de andra föräldrarna är och komma överens om gemensamma regler för vilken tid ungdomarna ska komma hem på kvällarna.

Kontakt med ursprungsfamiljen

Socialsekreterarna lyfte att kontakten och umgänget med ursprungsfamiljen var en av de svåraste frågorna för familjehemmen att hantera. Socialsekreterarna upplevde att familjehemmen ofta behövde mycket stöd och handledning av socialtjänsten för att det skulle fungera bra. Hur svårt det var för familjehemmet berodde på flera faktorer, resonerade socialsekreterarna:

- Vilken typ av umgänge barnet ska ha med sin ursprungsfamilj: strukturerat och inplanerat, eller mer spontant och fritt
- Hur mycket stöd familjehemmet får av socialtjänsten, och om det finns extra stöd från socialtjänsten i form av exempelvis umgängesstöd.
- Hur barnet känner inför sin ursprungsfamilj.
- Hur ursprungsfamiljen agerar i kontakten med familjehemmet.
- Hur involverade familjehemmet behöver vara (äldre barn och tonåringar kan ofta sköta kontakten själva).

En sak som kan vara svår är familjehemmets känslomässiga stöd till ungdomarna innan och efter umgänget med ursprungsfamiljen. Detta gäller särskilt när barnet har negativa känslor inför sin ursprungsfamilj. Om barnet pratar positivt om sin ursprungsfamilj blir det lättare att stötta relationen.

När det funnits en historia av att barnet farit illa hos sina föräldrar såg socialsekreterarna att det kunde vara svårt för familjeföräldrarna att hantera sin instinkt att beskydda barnet mot föräldrar som gjort barnet illa, och samtidigt möta barnet i känslan av att ändå älska sina föräldrar.

Skolarbete

Socialsekreterarna såg stöd i skolarbetet som ett av de självklara områden där familjehemmen ska och behöver ge stöttning. I en av kommunerna förstärks det också sedan ett par år genom ”Letterbox Club”: ett material som syftar till att stimulera läsning, språkutveckling och skapa närhet genom att läsa godnattsagor.

Fritidsaktiviteter

Socialsekreterarna beskrev fritidsintressen som något som familjehemmet oftast kunde hjälpa ungdomen att hitta eller upprätthålla, även om det kunde ”variera hur mycket de satsar på fritidsintressen”.

Kropp och hälsa

Socialsekreterarna beskrev att familjehemsföräldrarna ofta var bra på att lösa frågor som exempelvis måltider, kostvanor, allergier, sömn, hygien eller kontakter med hälso- och sjukvården. I en av kommunerna finns också ”Movebox”: ett material som delas ut till alla familjehem med barn mellan sex och nio år, som innehåller spel och lekar som ska främja barns rörelse, aktivitet och hälsa.

Övergången till vuxenlivet

Liksom familjehemsföräldrarna lyfte socialsekreterare fram stöd i vuxenblivandet som en viktig, men komplicerad, fråga. Socialsekreterarna konstaterade att ungdomar ibland kan få fortsatt stöd av familjehemmet när placeringen upphört, och såg positivt på det. De gav exempel på (framför allt) nätverksplaceringar, där ungdomen fick bo kvar – eller där släktingen delade upp sin lägenhet i två mindre lägenheter och ungdomen fick en. Socialsekreterarna kan dock inte kräva att familjehemmet ska ge ett fortsatt stöd efter avslutad placering, eftersom det kan finnas både praktiska och ekonomiska hinder för det:

Om det är familjehem som har det lite mer som yrke... de placerade barnen kommer och går, då finns det inte rum. (socialsekreterare, fokusgrupp 2)

Annat stöd som socialsekreterarna kunde erbjuda ungdomarna

Som vi såg i tidigare kapitel förväntade sig familjehemsföräldrarna att socialtjänsten hade överblick över tillgängliga insatser, men i intervjuer med socialsekreterare framgick att inte heller de kände sig säkra på utbudet av tillgängligt stöd till familjehemsplacerade ungdomar.

Det finns inte samlat... vilket stöd... det finns mycket olika privata barngrupper och lägerverksamheter. Det är så spritt och vem ska ha tid att leta upp? (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Det fanns dock ett antal insatser som socialsekreterarna kände till och kunde bevilja eller rekommendera för familjehemsplacerade barn och unga. Dessa beskrivs nedan.

Skolfam

Socialsekreterarna beskrev generellt Skolfam i positiva ordalag, och såg det som något som kunde hjälpa unga i familjehem. En av socialsekreterarna lyfte dock att många barn kunde ha svårt att acceptera Skolfam. Det kunde upplevas som ”något utpekande snarare än något som kan hjälpa dem”, resonerade hon.

Samtalsstöd

Socialsekreterare i den större kommunen beskrev att familjehemsvården hade möjlighet att bevilja ungdomarna samtal med psykolog, men att det inte var särskilt vanligt. Ungdomarna kunde få detta beviljat utifrån behov ”när man ser att något inte fungerar eller att barnet inte mår bra”. I den mindre kommunen hade socialsekreterarna inte möjlighet att bevilja ungdomarna psykologsamtal. Det fanns däremot hos några av de privata familjehemsföretagen i kommunen.

I den mindre kommunen beskrev socialsekreterarna att de kunde bevilja unga i familjehem två typer av stödsamtal enligt specifika metoder. Dels *Trappansamtal*, en modell för krissamtal med barn som upplevt våld i sin familj. Dels *rePULSE*, en samtalskontakt för unga och vuxna med svårigheter i känsloreglering, impuls kontroll, problemlösning och sociala färdigheter. Det sistnämnda beskrevs som något som inte användes ”i den utsträckning det hade kunnat”.

Socialsekreterarna i den mindre kommunen beskrev att de beviljat samtalsgrupper för ”några barn och ungdomar [...] även när de bor i familjehem”. Ett exempel var en kommunal gruppverksamhet för ”alla barn som är där har någon form av krångel hemma”. De hade däremot svårigheter att bevilja samtalsgrupper för de barn som var placerade utanför kommunen:

Vi har tänkt, hade vi haft det här barnet hemma så hade vi erbjudit det här och så blir det ett jobb att leta. Finns det i den kommunen? Tillåter de oss att få en plats? De flesta är hjälpsamma med det, men inte alltid. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Extra resursperson(er)

Socialsekreterarna i den mindre kommunen beskrev att de ”ibland” beviljade ungdomsbehandlare, framför allt till barn som bodde hos sin ursprungsfamilj. Kontakten avbröts oftast om ungdomen placerades i ett familjehem, men vid intervjutillfället konstaterade socialsekreterarna att det var onödigt:

Då avbryter vi ganska ofta ungdomsbehandling för att tänka att nu ska de få börja ett nytt sammanhang... [...] de behöver få nya vuxna, att det skulle stå i vägen, men jag tycker att det är en ganska konstig tanke. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Ungdomar som blivit placerade kunde ibland efterfråga att få behålla eller få tillbaka sin ungdomsbehandlare. Socialsekreterarna upplevde att det då ofta var personbundet: ”det är personen man vill ha tillbaka, kanske inte alltid funktionen”.

Socialsekreterarna menade att det var ”ganska vanligt” att familjehemsplacerade barn fick en kontaktfamilj. Det kunde bero på att barnet hade en kontaktfamilj innan placeringen och fick fortsätta med insatsen, eller att uppdraget blivit ”för tungt för familjehemmet”.

Om ett barn har behov av ytterligare vuxna [...] i sitt liv så kan i vissa fall kontaktfamilj kopplas in och det kan fungera som en avlastning för familjehemmen, att de får lite space ibland. (socialsekreterare, fokusgrupp 3)

Det lyftes som särskilt vanligt att bevilja en kontaktfamilj till barn och unga som var placerade i nätverkshem för att få ”en annan input”. Kontaktfamilj beskrevs som en insats som man sällan satte in vid en kris, utan som beviljades tidigt och följde med under flera års tid.

En annan insats som lyftes var kontaktperson. Socialsekreterarna hade olika bilder av hur vanligt det var att bevilja en kontaktperson till familjehemsplacerade unga, men de var överens om att det var en bra och uppskattad insats. Kontaktpersonen kunde uppfylla behov som familjehemmet inte kunde uppfylla, exempelvis delta i sportaktiviteter eller friluftsliv.

Vill man ta en fika, promenera, gå ut i naturen, tycker man om att fiska... Det kan finnas önskemål om att ungdomen ska gå till gymmet. [...] Det kan vara svårt att få ihop tiden, barnet kanske inte vill ha familjehemsmamman där, det är pinsamt. Då kan det vara ett alternativ att ha en kontaktperson som man kan träna med, som får ut en och prova nya aktiviteter för att man ska utforska sina egna intressen som barn eller ungdom.
(socialsekreterare, fokusgrupp 3)

Möjligheten att få en coach via Maskrosbarn var något som nämndes i förbifarten av en socialsekreterare i den mindre kommunen, men ingen av intervjupersonerna hade någon erfarenhet av att bevilja insatsen. En socialsekreterare uppfattade det som att coach är något "som kostar pengar", och därför prioriterades bort till förmån för ungdomsbehandling i kommunens regi.

Forum för att träffa andra med liknande erfarenheter

I den mindre kommunen konstaterade socialsekreterarna att de beviljat lägerverksamhet till "enstaka barn". Att inte bevilja insatsen till fler upplevde de var en kostnadsfråga, lägerverksamhet beviljades framför allt till barn som hade stora behov. Om barnet inte hade stora behov kunde de i stället bevilja någon mindre omfattande insats som kommunen erbjöd i egen regi.

Socialsekreterare i den större kommunen konstaterade att lägerverksamhet via Maskrosbarn beviljades till "ganska få", men kanske borde beviljas till fler.

Jag har bara hört positivt om det från de ungdomar som har den insatsen. Det verkar väldigt uppskattat, men det kanske är för att det inte är socialtjänsten som... det är en fristående organisation och det kanske är bra att det är så. (socialsekreterare, fokusgrupp 3)

Bland socialsekreterarna i den mindre kommunen var insatser via Maskrosbarn inte något de generellt beviljade ungdomar som bad om detta:

Någon ville ha en insats därifrån och blev nekad och fick en insats via kommunen, hon ville inte ha den. Kostnaden blir ibland ett hinder. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Socialsekreterarna lyfte också fram andra ideella verksamheter som bedriver olika former av stödgrupper där barn och unga i familjehem kan ingå i målgruppen. Det kan handla om verksamheter inom Rädda barnen, Gyllingen, Solrosen, Bojen eller BRIS, där socialsekreterarna kan prata med familjehemmet och be dem "uppmuntra barnet" att delta. Socialsekreterarna beskrev att de i vissa fall kunde lägga in stöd från någon av dessa ideella verksamheter i barnets vårdplan.

Stöd i kontakt med ursprungsfamilj

I båda kommunerna beskrev socialsekreterarna att barnet eller ungdomen kunde få umgängesstöd. Umgängesstöd är en insats där barnet kan få stöd att behålla eller återuppta kontakten med sin förälder.

Räcker det med ett familjehem?

Socialsekreterare i den mindre kommunen beskrev att umgängesstöd var ”ganska vanligt”, åtminstone i början av en placering. De hade dock inte tillräckligt många familjehem i den egna kommunen, och för barn som var placerade flera timmar bort från hemkommunen var det svårare att ordna umgängesstöd, eftersom det innebar långa resor.

Utreda särskilda behov

I den mindre kommunen beskrev socialsekreterarna att de kan köpa in olika former av utredningar, exempelvis om barnet har ett sexuellt utåtagerande beteende eller om det behövs en skydds- och riskbedömning. Socialsekreterarna konstaterade att utredningar via företag kunde vara ”ganska dyrt”, vilket innebar att de oftare i stället ställde barnet i kö till barn- och ungdomspsykiatri (BUP) för utredning.

Vad avgör om placerade ungdomar beviljas insatser?

Socialsekreterarna fick frågan vad som avgjorde om de beviljade ytterligare insatser till barn och unga i familjehem. En avgörande faktor för om ungdomen fick ytterligare insatser var att ungdomen tydligt visade att hen inte mår bra.

Det är barnen som prioriterar sig själva, de visar så tydligt att de inte mår bra på väldigt många sätt. Det är ingen som kan blunda för det. Det lyser rött och [...] då är det akututryckning. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

En annan avgörande faktor för om barnet skulle få extra insatser var om familjehemmet tydligt uttryckte att de inte räckte till.

Om man märker att familjehemmen börjar knäa lite... pratar mer negativt än positivt om barnet så förstår man att här finns något att jobba med. Det skulle jag säga avgör om jag tänker ytterligare insatser, för att vara konkret. (socialsekreterare, fokusgrupp 2)

Socialsekreterarna beskrev att de lade stor vikt vid hur familjehemmet och skolan beskrev barnets behov, och om de efterfrågade extra insatser.

Bilden av stödbehovet

En socialsekreterare lyfte att det ibland kunde vara svårt att sätta in ytterligare insatser till unga i familjehem, just eftersom de bor i ett familjehem:

I vissa ärenden där man tycker att barnet har behövt mer insatser så kan man ibland mötas av... de bor i familjehem, det är insatsen. [...] man är inte så öppen för att sätta in extra saker för man tycker att det finns redan en insats och det är ett familjehem. Man tror att de ska klara och fixa allt, vilket de inte kan för det är bara vanliga människor. (socialsekreterare, fokusgrupp 3)

Socialsekreterarna hade olika bilder av hur enkelt det var att bevilja extra insatser om de själva såg behovet av detta. En socialsekreterare menade att hen i krissituationer brukade få bevilja ”alla saker som man frågar om” för att få placeringen att hålla. En annan socialsekreterare menade att hur påstridig barnsekreteraren var gentemot sin chef var den viktigaste faktor för om ungdomen fick extra insatser.

Socialsekreterarna var inte alltid överens med andra socialsekreterare om huruvida barnet skulle få extra insatser. Ett par familjehemssekreterare gav exempel på att de kunde bedöma att en kontaktfamilj skulle gynna relationen mellan barnet och

Räcker det med ett familjehem?

familjehemmet, men den ansvariga barnsekreteraren hade bedömt att barnet i stället behövde knyta an mer till familjehemmet. ”Allt grundar sig i att man gör olika bedömningar eller ser det ur olika perspektiv”, konstaterade en socialsekreterare.

Ett viktigt hinder för att bevilja fler insatser var att socialsekreterarna inte hade tillräckligt mycket tid att lära känna ungdomen och hens behov.

Tidsbrist är det största hindret vi har. Det är flera av våra barn som hade haft fler insatser om vi hade hunnit jobba mer, träffa dem mer, träffa familjehemmen mer, då hade man sett andra saker. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Ekonomiska överväganden

Socialsekreterarna berättade att det förekom att de gjorde en ekonomisk avvägning, där flera insatser som socialsekreterarna trodde var bra fanns i extern regi och därmed kostade mer pengar. De vägde därför samman barnets behov med kostnaden för insatsen. Om behovet inte var akut kunde de vänta på insatser via exempelvis barn- och ungdomspsykiatri eller bevilja mindre omfattande kommunala insatser. Om behovet var större och mer akut köpte de in mer omfattande och dyrare insatser.

Kännedom om utbudet

Socialsekreterarna i den mindre kommunen placerade ofta barn i andra kommuner, eftersom det var brist på familjehem i deras egen kommun. I den egna kommunen hade de bättre överblick över vilket stöd som fanns tillgängligt, men för barn som var placerade ”tre timmar bort” var det inte lika lätt att ta reda på tillgängliga insatser, eftersom de kunde sakna upparbetade kontakter. Socialsekreterarna såg en risk att barn som var placerade i andra kommuner fick mindre stöd än om de varit placerade i den egna kommunen.

Vad saknas och vad behöver bli bättre?

Socialsekreterarna delade ungdomarnas och familjehemsföräldrarnas bild av att de själva borde vara mer närvarande i ungdomarna liv. De såg också behov av att arbeta mer tvärprofessionellt inom socialtjänsten och behov av att kunna kvalitetssäkra de familjehem som de placerar barn i.

Mer kontinuitet och tid för ungdomarna

Socialsekreterarna önskade att de kunde ha mer kontakt och en närmare relation till ungdomarna. De önskade att de kunde träffa ungdomen mer enskilt och under andra förutsättningar.

Respondent: Det är det värsta jag vet, att man kommer hem till ett familjehem och så ska man sitta inne på rummet och så sitter familjehemmet och familjehemssekreteraren i rummet utanför och så ska barnet prata med mig om hur de har det i sitt familjehem när de vet... jag tycker att det är så oräddvinst... att jag har gjort så i så många år.

Intervjuare: Hur borde man ha löst det i stället?

Respondent: Gå ut på en promenad eller träffa ungdomen emellan, hämta dem efter skolan och ta en fika. Vi hinner inte det, tyvärr, men det är det man vill.
(socialsekreterare, fokusgrupp 2)

Socialsekreterarna konstaterade att den höga personalomsättningen i socialtjänsten i slutändan drabbade ungdomarna hårdast. I vissa fall kan en ungdom ha fyra olika socialsekreterare på ett år, vilket innebär att socialtjänsten inte hinner bygga upp något förtroende och inte kan utgöra ett stöd till ungdomen. Socialsekreterarna upplevde att personalomsättningen försämrade barnets möjligheter att berätta om något inte var bra i familjehemmet, och försämrade socialsekreterarens förutsättningar att ha tillräcklig insyn i familjehemmet.

Socialsekreterarna hade velat ha utrymme att träffa barnet oftare, utifrån barnets behov. För barn i fungerande familjehem där de bott länge skulle det räcka med fyra gånger om året, resonerade socialsekreterarna. För andra barn hade det behövts utrymme att träffas en gång i månaden, eller ännu oftare:

Kanske under en jobbig period säga att vi ska ses varannan torsdag klockan tre, du och jag, under en tremånadersperiod. (socialsekreterare, fokusgrupp 2)

En situation där socialsekreterarna särskilt såg att det behövdes mer tid för ungdomarna var vid ny- och omplaceringar i familjehem:

I samband med nyplaceringar och omplaceringar, om jag får önska och drömma fritt, om det skulle kunna finnas två familjebehandlare som är [på plats i hemmet] eller går hem en till två gånger i veckan och jobbar med relationen. [...] som kan vara stöd direkt hemma så det blir en bra start och... man kan ta tag i saker som kommer direkt. (socialsekreterare, fokusgrupp 2)

Det mer intensiva stödet skulle behöva pågå under de tre första månaderna av en placering för att sedan kunna trappas ner. Stödet skulle inte nödvändigtvis behöva finnas vid alla placeringar, men åtminstone vid ”de som är svåra”, resonerade socialsekreteraren. En annan socialsekreterare lyfte också att hen hade velat ge ungdomarna stöd snabbare. Även om socialtjänsten upplever att de ger ett snabbt stöd behöver det inte upplevas som snabbt av barnet:

Om jag gör en placering och åker dit två veckor efter, då tycker vi att det är ganska snabbt efter, men barnet hade behövt någon dagen efter [...] där hade det behövt finnas något annat. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

För socialsekreterarna var mängden ärenden och tidsbrist det största hindret för att träffa ungdomarna mer. Socialsekreterarna gav exempel på att de hade ansvar för 12–13 ungdomar. Någon socialsekreterare hade vid en period haft 20–25 ärenden.

En grupp av socialsekreterare konstaterade att det borde finnas en person som följer med och träffar barnet eller ungdomen under hela placeringstiden. Personen skulle kunna vara någon form av kontaktperson eller ungdomsbehandlare. Värdet i en sådan funktion skulle vara att det fanns en person som hade kännedom om barnets historik och kunde hjälpa till att skapa överblick. En person som skulle kunna säga:

”Jag kommer ihåg hur det var, ni har flyttat mycket”... som känner igen historien och kan hjälpa barn att pussla ihop när det har varit rörigt, ”jag kommer ihåg...” när vi gör berättelsen hur det har varit och varför man ska bli placerad så tänker jag... någon som hjälper till att få det att hänga ihop lite. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Funktionen borde tillsättas redan när socialtjänsten ser att ett barn kommer att bli placerat, menade socialsekreterarna. Beskrivningen av personen som skulle finnas

med under hela placeringstiden framstår som en slags idealbild, en person som inte säger upp sig eller byter jobb utan finns där för ungdomen hela vägen.

Förstärkt kompetens inom socialtjänsten

I en grupp av socialsekreterare startade en diskussion om behovet av ett multiprofessionellt team inom socialtjänsten. De gjorde en jämförelse med hur det fungerar i hälso- och sjukvården om ett barn fått en allvarlig sjukdom:

Då finns ett helt team runt. Det är inte alltid man använder sig av alla insatser, men är det så att du har drabbats av cancer, då finns det psykolog, det finns syskonstödjare, det finns rehabilitering, det finns fysioterapeut, det finns habilitering... (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Socialsekreterarna önskade att samma typ av team skulle finnas i socialtjänsten, där ”allt finns att tillgå om det behövs”. Deras resonemang grundade sig i att på samma sätt som man kan drabbas av en sjukdom kan man drabbas av en situation där man behöver flytta från sin familj till ett familjehem, och då är det troligt att man någon gång under sin uppväxt kan tänkas behöva dessa funktioner.

Socialsekreterarna såg att det multiprofessionella teamet skulle ha en *psykolog*, eftersom barn i familjehem ofta har kontakter med barn- och ungdomspsykiatri. Teamet skulle också behöva en kurator och en arbetsterapeut. Andra förslag på roller var fysioterapeut, skolsamordnare, läkare, distriktssjuksköterska och polis. Polisen skulle då vara anställd av socialtjänsten och exempelvis kunna samverka när barn eller föräldrar är polisanmälda, bidra med kunskap om kriminalitet och droger, och arbeta brottsförebyggande. Kompetenser som de trodde att teamet särskilt skulle behöva var exempelvis traumamedveten omsorg och kunskap om bildstöd och struktur i vardagen. Teamet skulle kunna ge intensivt stöd vid inledningen av en placering och om barnet behövde flytta från familjehemmet. De skulle ge stöd till alla involverade parter: både barnet, familjehemmet och de föräldrar som annars ”blir lämnade med sina känslor” när deras barn placeras.

Ett massivt team [...] Vad kostar det? Vi låter ofta våra barn och familjer vänta alldeles för länge. Låt dem få något så kanske vi räddar många svårigheter längre fram. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Nationellt register över familjehem

För socialsekreterarnas del var det viktigt att känna sig trygg med att barn och unga hamnade i rätt familjehem, och framför allt att de inte hamnade i fel familjehem.

En grupp av socialsekreterare önskade sig ett nationellt register över alla kommunala familjehem, där de kunde hitta en beskrivning av familjehemmet, referenser, vilka kommuner familjehemmet hade samarbetat med och vilka barn och unga som varit placerade där. I registret skulle familjehemmen kunna få en prick, resonerade socialsekreterarna, så att dysfunktionella familjehem inte skulle kunna ”hoppa mellan kommuner” och få nya placeringar.

Vi har haft familjehem där vi har fått hämta våra barn akut för att det inte var bra och som sen har fått nya placeringar för då har de inte uppgett oss som referens... De barnen hade vi kunnat skydda om det funnits... (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Socialsekreterarna konstaterade att målet med en familjehemsplacering är att skydda barnet. Att placera barnet i en familj som inte fungerar ”kan förstöra för all framtid”.

Minimikrav för behandlingsfamiljer och förstärkta familjehem

En grupp av socialsekreterare lyfte att barn och unga ibland behövde bo i ett familjehem med särskild kompetens, som en behandlingsfamilj eller förstärkt familjehem, men upplevde att insatserna inte var tillräckligt definierade för att de skulle kunna känna sig trygga med att de gav barnet det stöd som behövdes. De hade vid några tillfällen köpt insatsen behandlingsfamilj men konstaterade att de ”inte riktigt vet kvaliteten” på dessa. Deras förväntningar stämde inte alltid överens med vad företaget i praktiken erbjöd:

Det kan vara företag som hör av sig och säger att de har [behandlingsfamiljer]. Det kanske innebär att föräldrarna är hemma på heltid och så är det inte det vi har tänkt när vi har sökt. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Även när det kom till förstärkta familjehem hade socialsekreterarna högre förväntningar än vad insatsen i praktiken kunde innehålla. Socialsekreterarna önskade sig att både behandlingsfamilj och förstärkt familjehem skulle vara mer skyddade begrepp, med minimikrav på exempelvis utbildning.

[Förstärkt familjehem] innebär kanske bara att en är hemma på heltid eller att båda jobbar, men att det finns en avlastningsfamilj. I övrigt är det ett helt vanligt familjehem vilket inte behöver bli dåligt, men förstärkt låter som att det finns en behandlare inne, men det är inte så. Det skulle vara skyddade titlar. (socialsekreterare, fokusgrupp 1)

Samtalsstöd

I intervjuerna med socialsekreterarna lyftes också förslag om ett individuellt samtalsstöd. De hade olika uppfattningar om huruvida stödet borde vara fristående från socialtjänsten eller erbjudas av socialtjänsten. De lyfte inga problem med att stödet var en psykolog, men uttryckte ett liknande ”drömscenario” som ungdomarna och familjehemsföräldrarna; att samtalen inte skulle äga rum på ett kontor, utan på en plats eller i en miljö som passar barnet, utifrån barnets önskemål. Socialsekreterarna önskade också att psykologstöd skulle erbjudas till fler barn och vid fler tillfällen: Alla placerade barn borde erbjudas stöd, inte bara de som hade kända problem eller själva önskade en psykologkontakt. Stödet skulle kunna erbjudas vid flera tillfällen under placeringens gång, om barnet inte var ”mottagligt” första gången det fick frågan.

En grupp av socialsekreterare lyfte även att det skulle behövas samtalsgrupper för familjehemsplacerade ungdomar. Samtalsgrupperna skulle inte nödvändigtvis behöva handla om hur det är att vara familjehemsplacerad, det skulle framför allt handla om att träffa andra ungdomar:

Ungdomar som har svårt att ty sig till vuxna kanske har lättare att göra det till andra ungdomar, kanske lättare att få kontakt. (socialsekreterare, fokusgrupp 3)

Socialsekreterarna lyfte dock farhågan att samtalsgrupper skulle kunna upplevas som utpekande – ungdomar kan vara måna om att vara som alla andra och inte pekats ut som familjehemsplacerade.

Övergången till vuxenlivet

En grupp socialsekreterare önskade att ungdomar skulle kunna få fortsatt stöd av familjehemmen även efter en avslutad placering. För att detta skulle kunna uppfyllas trodde socialsekreterarna att det skulle behöva finnas många fler familjehem:

Det bästa hade varit om ett familjehem, de har en eller två placeringar, så följer de det hela vägen ut och så tar de inte någon ny placering. Att det fanns mer familjehem och alla tar ansvar för någon. (socialsekreterare, fokusgrupp 2)

Socialsekreterarna framförde också önskemål om en stödinsats med utslusningslägenheter eller stödlägenheter för placerade ungdomar. Det hade behövts en form av stödboende där ungdomar som varit familjehemsplacerade får bo tills de är 25, resonerade en socialsekreterare.

Jag tänker lite strukturerat, hur gör vi... när vi avslutar en placering vid nitton års ålder eller efter avslutat gymnasium, att det ska finnas en... ordentlig plan. Du får testa lägenhet och vi har det här stödet, att det ska finnas något, någon utslusningsmöjlighet under två, tre år innan man kan få sitt första kontrakt på en liten lägenhet... (socialsekreterare, fokusgrupp 2)

Idag slussas vissa ungdomar över till vuxenheten och kan då få ett stödboende eller boende utan stöd (exempelvis ett rum på ett vandrarhem). Socialsekreterarna hade dock inte en samlad bild av vart ungdomarna tar vägen efter att placeringen upphört. Utöver de ungdomar som fått boende via vuxenheten hade de hört talas om ungdomar som fått hyra in sig i Attefallshus eller gillestugor, bott på soffor hos vänner eller börjat plugga på folkhögskola och då kunnat bo på internat.

Socialsekreterare i en av kommunerna lyfte På väg-materialet som något "man ska börja med ganska lång tid innan". På väg är tre enkäter som tagits fram av Socialstyrelsen för att bedöma en ungdoms behov av stöd inför att en placering ska upphöra: en enkät till den unge, en till vårdnadshavare och en till boendet. Hur materialet användes inom socialtjänsten framgick inte under intervjun.

Diskussion och slutsatser

Intervjuerna visar att alla respondentgrupper såg behov av mer och bättre stöd till placerade ungdomar. Till stor del handlade det om att få befintliga strukturer att fungera – inte om nya former av insatser.

Till viss del lyfte ungdomar, familjehemsföräldrar och socialsekreterare fram samma saker: familjehem och socialsekreterare utgör ett viktigt stöd för ungdomarna. Samtidigt finns det flera hinder som behöver undanröjas för att de ska kunna fullfölja sina uppdrag på bästa sätt. Alla kunde också ge exempel på andra viktiga personer och stödstrukturer för unga i familjehem. Samtliga efterfrågade en större tydlighet och förutsägbarhet, och att socialsekreterarna skulle ha mer tid att bygga en relation till barnet. Det kan upplevas frustrerande att de förbättringsområden som belysts tidigare (se områdesöversikten) fortsatt tycks vara aktuella, men det kan också ses som hoppfullt att samsynen är så pass stor – att vilja röra sig åt samma håll bör underlätta ett framtida förändringsarbete.

Samtidigt lade de olika grupperna vikt vid olika saker. Familjehem och socialsekreterare lade exempelvis mer vikt vid utmaningar i kontakten med ursprungsfamiljen än var ungdomarna gjorde. Några centrala medskick från de tre respondentgrupperna diskuteras nedan. Kapitlet avslutas med förslag på fortsatt fördjupning för socialtjänsten.

Ungdomarnas synpunkter och önskemål

Ungdomarna pratade om att bli sedda som de individer de är och att få inflytande över de beslut som spelar så avgörande roll i deras liv. Frågan om delaktighet har varit levande i socialtjänstens barnavård under lång tid och intervjuerna bekräftar att det fortsatt är ett förbättringsområde. En situation som flera ungdomar lyfte var flytten till ett nytt familjehem. Att flytta in hos en helt ny familj, kanske under en kortare period, kanske under resten av sin uppväxt, är en stor och omvälvande händelse där ungdomarna både behöver vara delaktiga och få extra stöd.

Ungdomarna önskade mer inflytande än vad vuxenvärlden är beredda att ge, exempelvis över själva placeringen, vilket även framkommer i andra intervjuer (se till exempel Vårdanalys, 2018: 64). Det är lätt att se hur ungdomarnas behov av att få testa olika familjehem går på tvärs mot myndighetens behov av att ta beslut, men också den krassa verkligheten att utbudet är mindre än efterfrågan. Rimligtvis finns dock mer att göra när det gäller exempelvis matchnings- och rekryteringsprocesser.

Det är också värt att notera hur införstådda många ungdomar var i de praktiska och ekonomiska frågor som kan uppstå – sådant som de helst inte skulle behöva veta särskilt mycket om, utan som bör vara vuxenvärldens ”backstage-arbete” (jämför Maskrosbarn, 2016). Ungdomarna var också i hög grad införstådda med socialsekreterarnas arbetsbörda och rutiner. De uttryckte en längtan efter en annan slags kontakt med socialsekreteraren, men hade överseende med att det var som det var. Det väcker tankar om vilken bild av barnsekreterarens uppdrag som förmedlas till dem och hur det påverkar deras syn på vad de kan förvänta sig. En viktig fråga

inte minst eftersom ungdomarna också vittnade om den utsatthet det innebär att vara placerad.

Ungdomarna lyfte också fram hur vuxenvärldens goda intentioner inte alltid blir begripliga. Det kan till exempel handla om att erbjuda extra stöd i skolarbete utan att ungdomen själv ser att hen har svårt med skolarbete. Det kan också handla om försök att få ungdomar att samtala om saker som är svåra, som ibland kan upplevas utpekande. Det är en viktig feedback till de vuxna som finns runt ungdomarna, och som de säkert känner igen sig i. Ungdomarnas exempel visar på vikten av fingertoppskänsla, på vikten av att minnas att det som är rutin för en vuxen kan vara en förstagångsupplevelse för en ungdom, vilket kräver grundläggande förklaringar för att det som sker ska kännas genomtänkt snarare än utpekande eller kravfyllt. Det handlar förmodligen till viss del om bemötande, vilket är något som även poängteras i andra intervjuer (Maskrosbarn, 2016; Vårdanalys, 2018; Barnombudsmannen, 2019; Attention, 2021). Inom familjehemsvården är det mycket som tycks gå fort och det finns en risk att den kommunikativa och pedagogiska delen av yrkesutövningen blir lidande.

Som i så många intervjuer lyfte ungdomarna också fram en önskan om att i högre utsträckning få tidig hjälp med sina problem, inte bara av socialtjänsten utan av alla vuxna som ser. Det stämmer väl överens med aktuella socialpolitiska förslag om tidigt, förebyggande och främjande socialt arbete och stärkt barnrätt (SOU 2020:47, Dir. 2021:84; SOU 2023:40), liksom med Barnombudsmannens och ideella organisationers påverkansarbete och projekt (Maskrosbarn, 2016; Barnombudsmannen, 2019; Attention, 2021; KNAS hemma). Utmaningen är att gå från ord till handling, både inom professionellt socialt arbete och som samhälle.

En fråga som tycks särskilt viktig handlar om ungdomars relationer till andra betydelsefulla personer i sitt liv. Placerade barn riskerar att bli mer ensamma än de skulle behöva vara när de relationer som barnet bär med sig före placeringen inte nödvändigtvis tas tillvara. Att det finns förbättringspotential i hur positiva resurser i det biologiska nätverket inkluderas i barnets liv och vård är uppmärksammat i forskning (till exempel Lundström & Sallnäs, 2009), men även i forskarstödda projekt som involverar Göteborgsregionens kommuner (se FoU i Västs arbete med Förälder på avstånd¹¹ och en nystartad studie av Signs of Safety¹²). Lagerlöf (2012:150) har visat att familjehemplacerade barn har färre kamratkontakter än andra jämnåriga, men i övrigt är vänskapsrelationer inte ett uppmärksammat forskningsområde för den här gruppen trots att det är en så viktig del av unga personers liv. I FoU i Västs samarbete med andra barnrättsorganisationer har vi stött på berättelser om hur välfungerande vänskapsrelationer klipps vid en placering – som om det rätta alltid är att börja om. Det skulle vara intressant att titta vidare på hur ungdomars relationer till betydelsefulla personer främjas eller motverkas av familjehem och socialtjänst, och hur viktiga relationer skulle kunna hanteras på

¹¹ Projektet Förälder på avstånd syftade till att förbättra socialtjänstens stöd till placerade barns föräldrar. Stödmaterial finns i kunskapsbanken på Göteborgsregionens webbplats goteborgsregionen.se.

¹² Signs of Safety är en modell som socialtjänsten i många kommuner använder för utredning och stöd i familjer där det finns oro för att barn ska fara illa. Under 2022–2026 bedriver FoU i Väst ett forskningsprojekt för att öka förståelsen för Signs of safety och hur modellen påverkar socialtjänstens arbete. Mer information finns på goteborgsregionen.se.

andra sätt. Det tycks också viktigt att erbjuda insatser som, likt Maskrosbarns verksamheter, bidrar till positiva relationer. Likaså tycks det viktigt att erbjuda redskap för att hantera relationer som är svåra eller destruktiva. Det som framkommer i de här intervjuerna är att ett sådant stöd nog snarare behöver vara implicit (det vill säga naturligt ingå i insatsen) än explicit handla om ”stöd att hantera relationer”.

Det är känt att placerade barn och unga på gruppnivå har sämre psykisk och fysisk hälsa än genomsnittet (SKR, 2020). Att kropp och hälsa inte tog större utrymme i intervjuerna med ungdomarna kan ha flera olika orsaker. Det kan ha tolkats som enkelt och oproblemiskt och därför inte relevant – eller tvärtom för personligt för att ta upp i en intervju tillsammans med jämnåriga. Hur stort utrymme temat tog är även en tolkningsfråga. Delar av svaren som rör känslomässigt stöd skulle exempelvis även ha kunnat tematiseras som en fråga om psykisk hälsa.

Familjehemsföräldrarnas synpunkter och önskemål

Familjehemsföräldrarna fokuserade i hög grad på svårigheterna med att genomföra sitt uppdrag på det sätt som de hade önskat. De otydligheter och administrativa hinder som familjehemsföräldrarna tog upp är enligt vår erfarenhet välkända inom familjehemsvården och torde gå att åtgärda relativt enkelt, även om vissa frågor är svårare än andra att enkelt beskriva eftersom svaren innehåller bedömningar, till exempel när det gäller ekonomiska frågor. Däremot är det fullt möjligt att bättre beskriva på vilka grunder bedömningar görs – ibland är det just det som saknas.

Familjehemmen beskrev att de gjorde mycket för ungdomarna, men också att de såg behov av att vara bättre rustade exempelvis när det gäller övergången till tonårs- och vuxenliv, vilket stämmer överens med vad forskningen också lyfter fram (Höjer & Sjöblom, 2014). De efterfrågade ett mer långsiktigt tänk kring ungdomarna och det framkom även synpunkter på att vissa kunskapsområden skulle kunna stärkas, exempelvis kring alkohol- och droganvändning. Det sätter fingret på att familjehem å ena sidan ska vara ”vanliga familjer”, å andra sidan behöver vara lite bättre rustade än andra: barnen är i samhällets vård och det innebär ett särskilt ansvar. Detta väcker i sin tur frågor om vilka områden som socialtjänsten utbildar familjehemmen i utifrån kunskap om vilka svårigheter som är överrepresenterade bland placerade barn, eller vilka områden som riskerar att bli eftersatta hos den här gruppen. Under senare år har det varit fokus på skolprestation, vilket återspeglas i intervjuerna, men ett större fokus riktas nu på hälsa (se till exempel SKR:s kartläggningar och informationsarbete) vilket möjligen skulle kunna ge denna typ av frågor ett lyft.

Vi vill också uppmärksamma det område som familjehemmen lyfter fram som berör umgänge – det finns både berättelser om hur negativa relationer upprätthålls (med skrämmande föräldrar) och hur positiva relationer inte upprättas (med syskon). Vi känner igen beskrivningen av umgänge som ett svårt område (Höjer, 2001) och även som ett område där socialtjänsten själva ser behov av förbättringar (Bergman et al, 2018; Melke, 2022). Familjehemsföräldrarnas utsagor väcker frågor om hur väl material som ”Positivt umgänge” (guider från Socialstyrelsen) är implementerade och hur väl samarbete mellan barn- och familjehemssekreterare fungerar i planering av umgänge. Trots att umgänge och kontakt med ursprungsfamiljen är ett så centralt

och komplicerat område saknas i stort sett svensk forskning, vilket är anmärkningsvärt.

Socialsekreterarnas synpunkter och önskemål

Socialsekreterarna delar många problembilder med ungdomar och familjehemsföräldrar, men ger också exempel på egna administrativa och ekonomiska hinder. De ger bilden av en beslutskultur som är mer reaktiv än proaktiv och en organisation där tid och pengar alltid saknas. Detta trots att familjehemsvården är betydligt mindre kostsam för kommunen än annan samhällsvård (sett till dygnskostnad). Det är en dyster bild som också är välkänd sedan tidigare (se till exempel Socialdepartementet, 2017).

Socialsekreterarna lyfter både att de själva skulle vilja ha mer tid för barnen och idéer om att någon annan funktion ska ha mer tid för barnen. Det väcker funderingar kring hur socialsekreterare, särskilt barnsekreterare, ser på sin roll och sitt ansvar. Det hade varit intressant med ett fördjupat samtal kring detta, inte minst utifrån vetskapen att det sociala arbetet försvåras av att vara uppdelat på många aktörer.

Hösten 2023 förväntas en ny utredning om den sociala barnvården presentera förslag på förbättringar och flera av de saker som socialsekreterarna lyfter känns igen från direktivet, till exempel önskan om ett nationellt familjehemsregister (Dir. 2021:84). Det tycks däremot inte idag finnas några tydliga idéer, varken nationellt eller lokalt, om hur socialsekreterarna ska kunna prioritera att lägga mer tid på ungdomarna. Även om inte personalomsättningen är lika stor på alla socialtjänstenheter så återfinns, vad vi erfar, känslan av att tiden inte räcker till överallt och det är en fråga som bekymrat under lång tid (se till exempel Socialdepartementet, 2017).

Intervjuerna bekräftar att det finns ett stort utbud av stödformer, men att det är oklart i vilken utsträckning de når målgruppen och på vilka grunder. Den fråga som uppdragsgivaren Maskrosbarn önskade svar på är relevant, men svår att besvara: Vad är det som avgör om ungdomar beviljas stöd utöver familjehemmet? De hypoteser som framkom under intervjuerna var att det exempelvis kunde avgöras av:

- Risker för att problem ska eskalera och placeringen inte längre fungera
- Om skola och familjehem efterfrågar ytterligare insatser
- Om socialsekreteraren insisterar på ytterligare insatser och hur generös beslutande chef i sådana fall är
- Hur väl socialsekreteraren känner barnet
- Hur väl socialsekreteraren känner till utbudet
- Om barnet är placerat i den egna kommunen eller i en annan kommun

Om barnet beviljas extra stöd verkar däremot handla mindre om vilka behov som socialsekreteraren identifierat (oavsett om det finns en kris eller inte). Utsagorna ligger därmed i linje med det som framkom i SBU:s rapport (2017), det vill säga att familjehemsplaceringen ses som en heltäckande insats trots att den för många barn inte kan vara det.

För att undvika att socialtjänsten blir en akututryckande organisation snarare än en som förebygger akututryckningar, tycks det viktigt att fundera över hur all den

information som samlats in om ungdomar används för att bedöma behov av stöd. När så mycket tid läggs på att utreda och följa upp ungdomarna blir det paradoxalt om de ändå blir beroende av att skolan eller familjehemmet ber om stöd, i stället för att det görs en professionell och proaktiv bedömning.

Fortsatt utforskande av befintligt och önskvärt stöd

För socialtjänsten innehåller den här rapporten resultat som till stor del redan är kända. Samtidigt lyfter intervjupersonerna viktiga teman att arbeta vidare med inom socialtjänsten, för att förbättra stödet till barn och unga i familjehem.

Vilket stöd finns tillgängligt för unga i familjehem?

För att kunna bevilja rätt stöd till unga behöver socialtjänsten ha en bild av vilket stöd som finns tillgängligt – både i den egna kommunen och i andra kommuner där barn placeras. Det kan vara svårt (och ineffektivt) för varje enskild socialsekreterare att sammanställa och behöver därför ske på organisationsnivå. En kartläggning av tillgängligt stöd behöver vara levande och uppdateras: dels eftersom stödutbudet skiftar över tid, dels för att kunna använda erfarenheter av stödet för att avgöra vilket stöd som fungerar bättre, vilket stöd som fungerar sämre, och för vilka ungdomar.

Vilket stöd når vilka ungdomar?

Det är också väsentligt att ta reda på vilket stöd som når ungdomar i olika skeden av en placering, för att reflektera över eventuella glapp mellan vilket stöd som finns och vilket stöd som ungdomarna faktiskt får. Om inte sådan individuell systematisk uppföljning redan finns går det att skapa via genomgång av aktuella ärenden. Då blir det också möjligt att analysera om det finns mönster på gruppnivå (exempelvis grundat i kön, funktionsnedsättning, ålder eller typ av placering) eller mellan arbetsgrupper, stadsområden och så vidare.

Hur går det för ungdomar efter avslutad placering?

I intervjuerna med socialsekreterarna framgick att de inte alltid visste hur det gått för unga som varit placerade: Var bor exempelvis unga när placeringen har upphört och de har behövt flytta från familjehemmet? För att veta om stödet fungerar som tänkt behöver socialtjänsten hitta rutiner för att inhämta och aggregera den typen av information, till exempel genom att sammanställa den information som finns när ärenden avslutas eller be om samtycke att kontakta ungdomen en tid efter placering. När det gäller avslutad tvångsvård (vård enligt LVU) finns sedan 2022 dessutom en skyldighet att göra en uppföljning. Det är också möjligt att följa upp vård som skett på frivillig grund (enligt SoL) utan samtycke om socialsekreteraren bedömer att barnet är i särskilt behov av stöd eller skydd.

Hur går bedömningen av stödbehov till?

En viktig del i att avgöra om unga får rätt stöd är att reflektera kring hur bedömningen av stödbehov går till. Det går att göra i egna ärenden, eller genom kollegial aktläsning med frågor av typen: Hur gick jag/handläggaren till väga för att bedöma vilket stöd som skulle gynna barnet i inledningen av placeringen,

Räcker det med ett familjehem?

kontinuerligt under placeringen, under placeringens sista år? Vilket stöd har varje enskilt barn fått, och hur kom det sig att just det barnet fick just det stödet? Vilka behov blev inte tillgodosedda och vad kan det bero på? Finns en tydlig analys av vilka behovsområden som familjehemmet kan fånga upp, och hur vi behöver kompensera på annat sätt? Aktläsningarna kan sedan sammanställas och utgöra underlag för gemensam reflektion vid ett seminarium.

Vad är vägen framåt?

Om placerade barn inte får det stöd de behöver krävs förändringar. En väg är att förändra stödet utifrån befintliga resurser, en annan väg är att påbörja dialog med ansvariga chefer och politiker om vilka resurser som krävs och varför. Det kan också handla om en dialog mellan de som beslutar om stöd och de aktörer som är intresserade av att utveckla stöd, oavsett om det är socialtjänstens egen verksamhet eller andra. Som framkommer i intervjuerna finns det fördelar med att stöd ibland utförs av en ”oberoende” part. Vad som är möjligt beror på flera faktorer, men vägen framåt behöver bestå av gedigen kunskap om vilket stöd som barn i familjehem får, vill ha och behöver. De kartläggningar som föreslagits ovan torde utgöra en god grund.

Referenser

- Andersson, G. (2008). *Utsatt barndom – olika vuxenliv. Ett longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Attention (2021). "Vart ska jag hamna?" Röster från placerade barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.
- Barnombudsmannen (2019). *Vem bryr sig – när samhället blir förälder. Barns röster om att växa upp i den sociala barnvården*.
- Bengtsson, M. (2022). *Att lämna en placering i samhällsvård: En studie om ungas övergång från samhällsvård till vuxenliv*. Doktorsavhandling i social arbete, Högskolan i Gävle.
- Bergman, A. S., Sandahl, C., Mellberg, C., Engwall, K., & Carlson, P. (2018). *Bedömningsstöd för familjehemsplacerade barns umgänge: En utvärdering ur socialarbetares perspektiv*. FoU Södertörn.
- Bergström, M., Cederblad, M., Håkansson, K., Jonsson, A. K., Munthe, C., Vinnerljung, B., Wirtberg, I., Östlund, P., & Sundell, K. (2020). Interventions in Foster Family Care: A Systematic Review. *Research on Social Work Practice*, 30(1), 3-18.
- Dir. 2021:84. *Barn och unga i samhällets vård*.
- Höjer, I. (2001). *Familjehemmets inre liv*. Doktorsavhandling i social arbete, Göteborgs universitet.
- Höjer, I., & Johansson, H. (2013). School as an opportunity and resilience factor for young people placed in care. *European Journal of Social Work*, 16:1, 22-36.
- Höjer, I., & Sjöblom, Y. (2014). Voices of 65 young people leaving care in Sweden: "There is so much I need to know!" *Australian Social Work*, 67(1), 71-87.
- Inspektionen för vård och omsorg (2017). *Barns rätt till familjehemsvård av god kvalitet – Granskning av socialtjänstens myndighetsutövning rörande familjehemsplacerade barn*.
- Inspektionen för vård och omsorg (2023a). *Tillsyn av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn och unga – Redovisning av regeringsuppdrag S2020/08835*.
- Inspektionen för vård och omsorg (2023b). *Iakttagelser i korthet, juni 2023. Många barn görs inte delaktiga när socialtjänsten beslutar om omplacering eller hemflytt*.
- KNAS Hemma (odaterad) <https://www.knashemma.se/>

Räcker det med ett familjehem?

Lagerlöf, H. (2012). *Samhällsvård och välfärdsresurser – En studie av skolgång, fritid och kamratrelationer bland unga i familjehem och institutioner.*

Doktorsavhandling i socialt arbete, Stockholms universitet.

Lundström, T., & Sallnäs, M. (2009). Samhällsvårdade ungdomars kontakter med föräldrar och syskon. *Socionomens forskningssupplement nr 26, (6), 20-35.*

Maskrosbarn (2016). *Jag är bara en påse med pengar. En rapport av Maskrosbarn om ungdomars upplevelser av insatser från socialtjänsten.*

Melke, A. (2022). *Förbättrat stöd till föräldrar med barn i samhällsvård.* Rapport, Göteborgsregionen, FoU i Väst.

Sallnäs, M., Wiklund, S., & Lagerlöf, H. (2010). Social barnavård ur ett välfärdsperspektiv. Ekonomiska och materiella resurser, psykisk hälsa och tillgång till socialt stöd för ungdomar i familjehem och vid institutioner. *Socialvetenskaplig tidskrift, 17(1).*

Sallnäs, M., & Vinnerljung, B. (2012). Instabilitet i familjehemsvården – en regional studie om sammanbrott bland yngre barn och bland barn i långvarig familjehemsvård, bilaga 1 i Socialstyrelsen (2012). *Oplanerade avbrott i familjehemsplaceringar av yngre barn och långvarigt placerade barn.*

SBU (2016). *Placering i släktinghem respektive vanliga familjehem – Vad gynnar barnen? SBU-kommentar.* Stockholm: SBU.

SBU (2017). *Insatser för bättre psykisk och fysisk hälsa hos familjehemsplacerade barn – En systematisk litteraturöversikt och utvärdering av ekonomiska, samhälleliga och etiska aspekter,* Rapport 265/2017.

Skoog, V. (2020). Jourhemsplaceringar för barn i samhällsvård. *Socionomen (6) 2020.*

Socialdepartementet (2017). *Barnets och ungdomens reform – förslag för en hållbar framtid.*

Socialdepartementet (2023). *Uppdrag att förbättra förutsättningarna för fler placeringar i förstärkta familjehem och behandlingsfamiljer.*

Socialstyrelsen (2010). *Social rapport.*

Socialstyrelsen (2015). *Etiska aspekter på att lyssna på barn i familjehem. Mål, komplikationer och konflikter.*

Socialstyrelsen (2020a). *Placerade barn och unga – handbok för socialtjänsten.*

Socialstyrelsen (2020b). *Munhälsa och tandvård för placerade barn.*

Socialstyrelsen (2021a). *Familjehem*, <https://www.socialstyrelsen.se/mininsats/vad-kan-jag-gora/familjehem/>, hämtad 2022-08-16.

Socialstyrelsen (2021b). *Att lyssna på barn i familjehem – En nationell brukarundersökning om familjehemsplacerade barns upplevelser av vården.*

Räcker det med ett familjehem?

Socialstyrelsen (2023a). *Instabilitet bland barn och unga placerade i heldygnsvård enligt SoL och LVU – Placeringsmönster t.o.m. år 2020 bland barn och unga födda 1990–2004.*

Socialstyrelsen (2023b). *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2022.*

SOU 2020:47. *Hållbar socialtjänst – ny socialtjänstlag.*

SOU 2023:40. *Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.*

Stiftelsen Allmänna Barnhuset (odaterad). *Om Skolfam.*

<https://allmannabarnhuset.se/skolfam/om-skolfam/> (hämtad 2023-01-04)

Sveriges kommuner och regioner (2020). *Hälsoundersökningar för placerade barn. Nationell kartläggning.*

Tideman, E., Vinnerljung, B., Hintze, K., & Isaksson, A. A. (2011). Improving foster children's school achievements: Promising results from a Swedish intensive study. *Adoption & Fostering*, 35(1), 44-56.

Tordön, R. (2020). *Health, Experienced Support and School Performance among Children in Out-of-home care.* Doktorsavhandling i medicin, Linköpings universitet.

Vinnerljung, B., Sallnäs, M., & Kyhle Westermark, P. (2001). *Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution.* Stockholm: Socialstyrelsen/CUS.

Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2018). *Health care in Europe for children in societal out-of-home care.* London: Rapport till EU-kommissionen från MOCHA – Models of Child Health Appraised.

Vårdanalys (2018). *Fatta läget. Om systematisk uppföljning av den sociala dygnsvården för barn och unga.*

Westberg, M., & Tilander, K. (2010). *Att lära av fosterbarn – åtta års arbete med intervjuer med före detta fosterbarn.* Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Bilaga 1: Intervjuformulär

Formulär ungdomar

Hur länge har du bott i ditt nuvarande familjehem?

- 0-5 månader
- 6-11 månader
- 1-2 år
- 3-5 år
- Mer än 5 år

Är ditt familjehem...

- Någon du är släkt med eller kände sedan innan
- Någon du inte kände sedan innan

Har du bott i andra familjehem tidigare?

- Ja
- Nej

Om ja – hur många andra familjehem? .....

Har du tidigare bott i jourhem?

- Ja
- Nej

Om ja – hur många jourhem? .....

Kön:

- Tjej/Kvinna
- Kille/Man
- Annat kön .....

Jag är född år: .....

Formulär familjehemsföräldrar

Hur många barn är *just nu* familjehemsplacerade i din familj? .....

Totalt hur många barn har varit familjehemsplacerade i din familj?.....

Hur länge har du varit familjehemsförälder?.....

Är ditt familjehem...

- Någon du är släkt med eller kände sedan innan
- Någon du inte kände sedan innan

Har din familj även varit jourhem?

- Ja
- Nej

Kön:

- Kvinna
- Man
- Annat kön .....

Räcker det med ett familjehem?

Jag är född år:.....

Formulär socialtjänsten

Jag är född år:.....

Kön:

Kvinna

Man

Annat kön .....

Yrkeserfarenhet av social barnavård (dvs utredning, stöd, behandling)

Antal år (eller månader) i yrket:.....

Nuvarande yrkesroll (markera det som passar in på din nuvarande anställning, flera val är möjliga):

Barnsekreterare

Familjehemssekreterare

Socialsekreterare utredning

Socialsekreterare mottagning

Socialsekreterare försörjningsstöd

Socialsekreterare vuxen

LSS-handläggare

Behandlare barn

Behandlare ungdomar

Behandlare vuxen

Behandlare/-stödare familj

Enhetschef

Förste socialsekreterare eller motsvarande

Verksamhetsutvecklare

Metodutvecklare

Annat, uppge vad .....

Bilaga 2: Intervjufrågor

Intervjufrågor ungdomar

1. Vilka slags situationer eller problem brukar familjehemsföräldrarna oftast kunna hjälpa till med?
2. Vilka slags situationer eller problem brukar familjehemsföräldrarna inte kunna hjälpa till med?
3. Vart brukar du vända dig för stöd till när familjehemmet inte räcker till?
4. Vilka slags situationer och problem löser du helt själv, utan stöd?
5. Finns det något som unga i familjehem kan behöva stöd med, som andra unga kanske inte behöver stöd med?
6. Om du fick uppfinna ett helt nytt stöd till unga som bor i familjehem, hur skulle det då se ut och fungera? Vem skulle ge stödet?

Intervjufrågor familjehemsföräldrar

1. Vilka slags situationer eller problem brukar ni oftast kunna ge ungdomen stöd i?
2. Vilka slags situationer eller problem brukar ni inte kunna ge ungdomen stöd i?
3. Vart brukar ni hänvisa ungdomen när ni känner att du inte räcker till?
4. Vilka slags situationer eller problem upplever ni att ungdomen löser helt själv, utan att blanda in er?
5. Finns det något som unga i familjehem kan behöva stöd med, som andra unga kanske inte behöver stöd med?
6. Om ni fick uppfinna ett helt nytt stöd till ungdomen som bor hos er, hur skulle det då se ut och fungera? Vem skulle kunna ge det stödet?

Intervjufrågor socialtjänsten

1. Vilka slags situationer eller problem upplever ni att familjehemsföräldrar oftast kan stötta barn och ungdomar i?
2. Vilka slags situationer eller problem är det mer ovanligt att familjehemsföräldrar kan stötta barn och ungdomar i?
3. Vilka andra insatser än familjehem kan ni ge till ett barn eller ungdom som är familjehemsplacerat? Vad är det som avgör om barnet eller ungdomen får ytterligare insatser?
4. Om ni fick uppfinna ett helt nytt stöd till familjehemsplacerade barn och ungdomar, hur skulle det då se ut och fungera? Vem skulle kunna ge det stödet?
5. Finns det några hinder som behöver undanröjas för att fler barn och ungdomar ska få sina behov tillgodosedda under en familjehemsplacering?